

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Juridiska institutionen
Programmet för juris kandidatexamen
Tillämpade studier, 30 hp
Vårterminen 2011

Brott mot barn

Från förhör till rättegång

Författare: Cecilia Emholt
Handledare: Gösta Westerlund

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte	5
1.2 Frågeställningar	6
1.3 Avgränsning	6
1.4 Material och metod	6
1.5 Disposition	7
2 BARNMISSHANDEL	8
2.1 Allmänt	8
2.2 Begreppen	9
2.2.1 Barnmisshandel	9
2.2.1.1 Aktiv fysisk misshandel	10
2.2.1.2 Passiv fysisk misshandel	10
2.2.1.3 Aktiv psykisk misshandel	10
2.2.1.4 Passiv psykisk misshandel	11
2.2.2 Aga	11
2.3 Gällande lagstiftning – granskning av rekvisiten	12
2.3.1 Misshandel	12
2.3.2 Vållande till kroppsskada	14
2.3.3 Grov fridskränkning	15
2.3.4 Medverkansansvar	16
2.3.5 Föräldrabalken	18
2.4 FN:s konvention om barnets rättigheter	18
2.4.1 Artikel 2	19
2.4.2 Artikel 3	19
2.4.3 Artikel 12	21
2.4.4 Artikel 19	21
2.4.5 Artikel 43	22
3 BARNET UNDER FÖRUNDERSÖKNINGEN	24
3.1 Allmänt om förundersökning och förhör	24
3.2 Barnperspektiv	25

3.3	Begreppen målsägande och brottsoffer	26
3.3.1	Målsägandebiträde	26
3.4	Särskild företrädare	27
3.4.1	När skall en särskild företrädare utses?	27
3.4.2	Vem kan utses till särskild företrädare?	27
3.4.3	Den särskilda företrädarens uppgifter	28
3.4.4	Interimistiskt förordnande	28
3.4.5	Problematik – egna erfarenheter som barnutredare	29
3.5	Barnförhör	31
3.5.1	Frågetyper	33
3.5.2	Barn som inte berättar	37
3.5.3	Minnesfunktionen hos barn	38
3.5.4	Barnanpassad miljö	40
3.5.5	Tolk	40
3.6	Samverkan mellan myndigheter	41
3.6.1	Barnahus	43
3.7	Barnkompetens	44
3.7.1	Barnkompetensen inom polisen	44
3.7.1.1	Handledning	45
3.7.2	Barnkompetens inom åklagarmyndigheten	45
3.7.3	Barnkompetensen i rätten	45
4	BARNET I RÄTTEN	46
4.1	Barnets bästa och likhet inför lagen	46
4.2	Uppspelning av videoförhör	47
4.3	Barnets utsaga	49
4.4	Vuxenrationalitet	51
5	SLUTSATSER	52
	KÄLLFÖRTECKNING	56
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	60

Sammanfattning

Denna uppsats handlar om det lilla barnet i den stora rättsapparaten. 1979 förbjöd Sverige, som första landet i världen, barnaga och väldigt mycket har hänt på området sedan dess. Gällande barn görs undantag från principen om allas likhet inför lagen – barn skall särbehandlas positivt och hänsyn skall tas till barnets bästa.

De senaste trettio åren har antalet inkomna anmälningar till polisen om misstänkt barnmisshandel fördubblats. Av dessa beräknas 70 % vara familjerelaterade. Socialtjänsten står för ca 25 % av anmälningarna och barnen själva står för ca 15 %. Övriga anmälare är t.ex. skola, förskola, sjukvård, föräldrar och utomstående. Utöver regler i brottsbalken skyddas barn av FN:s konvention om barnets rättigheter som ratificerades av Sverige 1990.

Vid utredningar om brott mot barn skall barnets perspektiv stå i fokus och de vuxna skall sträva efter att alltid utgå från barnets bästa när åtgärder behöver vidtas. Vid bedömning av vad som är barnets bästa skall individuell hänsyn tas. Polisen bör åldersanpassa information till barnets ålder och mognad.

Då en vårdnadshavare eller någon som står i nära relation till vårdnadshavarna misstänks för brott som kan föranleda fängelse skall en särskild företrädare utses för att ta tillvara barnets rätt under förundersökning och efterföljande rättegång. Är vårdnadshavarna inte gifta eller sammanboende under äktenskapsliknande former kan en av dem förordnas att ensam ta tillvara barnets rätt. Den särskilda företrädaren skall vara advokat, jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget. Den som förordnas skall rent personligt vara särskilt lämplig för uppdraget. Rätten kan interimistiskt förordna en särskild företrädare om det kan vara nödvändigt. Detta sker främst i de fall föräldrarna inte vet om att det pågår en förundersökning i vilken de själva eller deras partner är misstänkta.

Barnförhöret ställer extra höga krav på förhørsledaren som måste ta hänsyn till många olika parametrar såsom barnets ålder, utveckling, sociala situation m.m. Reglerna om förhör gör ingen skillnad mellan barn och vuxna, men det finns generella riktlinjer att

förhålla sig till. De metoder som används vid barnförhör skiljer sig markant jämfört med andra förhör. Den som håller barnförhör bör ha barnkompetens och kunna skapa en förtroendefull relation till barnet under förhöret. Åklagaren bör alltid närvara vid barnförhör och även försvaret måste ges möjlighet att närvara för att kunna ställa kompletterande frågor eftersom barnet självt inte närvarar vid huvudförhandling. Av praktiska skäl är det viktigt att även socialtjänsten närvarar vid barnförhör i de fall ett akut omhändertagande kan komma i fråga. För att få barnet att fritt berätta så mycket som möjligt bör frågorna inledningsvis vara öppna för att därefter kompletteras med frågor av annan specifik karaktär. Förhörsmiljön bör vara anpassad efter barnet.

Det finns många olika orsaker till att barnet kanske inte berättar om våld och övergrepp; det kan sakna någon att vända sig till, det kanske inte har förmågan att berätta, det kanske inte är medvetna om att det har utsatts för övergrepp, det kan tvivla på sin verklighetsuppfattning då man inom familjen inte talar om våldet, barnet kan ha känslor av skuld och skam och inte vilja berätta på grund av det m.m. Barns minnesfunktion fungerar inte som vuxnas och det kan också bidra till att barnet inte berättar.

I förvaltningslagen finns en generell skyldighet för myndigheter att samverka. För att förbättra förundersökningskvaliteten, de psykosociala insatserna till barnet och samverkan mellan de involverande myndigheterna ingår dessa i samverkan i gemensamma lokaler som ofta benämns Barnahus.

I rätten spelas barnets förhör upp och barnet slipper därmed självt att närvara vid huvudförhandlingen. Ett förhör som spelas upp på video tillmäts något lägre bevisvärde än de domstolsförhör som genomförs på plats i rätten enligt principen om bevisomedelbarhet. Utöver det menar man också att förhöret inte uppfyller samma rättssäkerhetsstandard eftersom man inte vet hur förhöret har gått till. Ur bevisvärderingssynpunkt är det alltid att föredra att barnet självt framträder i rätten.

Under förundersökningen ges barnet all tänkbar form av positiv särbehandling, men under rättegången, när det gäller innehåll och detaljrikedom i barnets utsaga likställs barnet med en vuxen. Enligt principen om allas likhet inför lagen är det svårt att särbehandla barnet positivt när barnets utsaga skall värderas.

Förord

När det nu har blivit dags för mig att skriva mitt examensarbete känns valet av ämne självklart. Genom mitt jobb som barnutredare på Västerortspolisens barngrupp och som mamma till två fina pojkar, brinner jag särskilt för brottsutsatta barn och deras möjlighet till upprättelse och en åtminstone juridisk revansch. Min tid som barnutredare har givit mig insikt i det unika förfarandet vid barnutredningar, men den har också gjort mig varse om vissa brister i det juridiska systemets hantering av barnet, trots den stora apparat som drar igång i form av barnahus, särskild företrädare, videoförhör m.m.

I övrigt tänker jag inte vara långrandig i detta förord - jag vill bara framföra att det känns helt fantastiskt skönt att äntligen vara klar. Tack till alla som har hjälpt mig!

Upplands Väsby, September 2011

Cecilia Emholt

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
FAP	Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FL	Förvaltningslag (1986:223)
Fuk	Förundersökningskungörelse (1947:948)
LSF	Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
ÅFS	Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd

1 Inledning

Som ett resultat av FN:s konvention om barnets rättigheter ses barn som fullvärdiga människor med egna rättigheter. Det barn som utsätts för misshandel riskerar att lida allvarliga konsekvenser på både kort och lång sikt. Förutom de fysiska skadorna kan misshandeln påverka även den psykiska, emotionella, kognitiva och sociala utvecklingen. Ofta är misshandeln kombinerad med andra problem och riskfaktorer, såsom dålig ekonomi, försummelse, missbruk och våld mellan föräldrarna.¹ Upprättelsen och hjälpen är för ett litet barn som blir slaget av den eller de personer de har störst förtroende och känner störst tillit till, fullständigt avhängig en väl fungerande rättsapparat. Ett litet barn som blir utsatt för våld av mamma eller pappa kommer inte själv att dokumentera skadorna, tiderna och tillfällena och det kommer inte heller att på eget initiativ berätta för någon utomstående vad som hänt vid varje enskilt tillfälle. Ett barn som blir slaget hemma tror förmodligen att det är likadant för alla barn och vet förmodligen inte om att det är olagligt att bestraffa med våld. Skam och skuld hos barnet är andra känslor som förknippas med barnmisshandel. Ett barn är med andra ord fullkomligt beroende av duktig, engagerad och kompetent personal hos både polis, socialtjänst och i slutändan också i rätten för att bli hörda. Ett ensamt barn har genom sin beroendeställning till föräldrarna och i övrigt på grund av sin ålder, sämsta möjliga utgångsläge i en rättsprocess mot välutbildade jurister.

1.1 Syfte

Det huvudsakliga syftet med uppsatsen är att belysa barnets utsatta position vid förundersökning där en eller två vårdnadshavare misstänks för brottet. Utöver detta är syftet även att visa de speciella insatser och förfaranden som kommer i fråga vid barnärenden för att ta tillvara barnets rätt och ge det, så långt det är möjligt, samma möjligheter som ett vuxet brottsoffer.

---

¹ Hindberg, s. 60

1.2 Frågeställningar

Huvudfrågan jag vill finna svar på i detta arbete är hur barnets rättigheter tas tillvara i brottmålsprocessen och då framförallt under förundersökningen. Vad har barnet som brottsoffer för möjligheter jämfört med sin vuxna motpart? Barnet kommer inte självt och på eget initiativ att föra talan om sina rättigheter och därför är det viktigt att barnet ges de rättigheter det enligt lag har rätt till och som är en förutsättning för att förfarandet skall bli rättvist och framgångsrikt. Detta måste ske genom de personer barnet kommer i kontakt med under förundersökningen och rättegången. Jag avser att i en deskriptiv del redogöra för förfarandet vid förundersökning och om barnmisshandel som företeelse. Tanken är att uppsatsen skall redogöra för hur barnet hanteras av det juridiska systemet.

Andra frågor jag kommer att beröra i min uppsats är:

- Vad ställer rätten för krav på barns utsagor vid rättegång?
- Vad kan man förvänta sig av barn som förhørsobjekt?
- Hur skall ett barnförhör genomföras?

1.3 Avgränsning

Min uppsats rör i huvudsak de fall där en eller båda vårdnadshavarna kan misstänkas för misshandel mot barn. Det finns många olika definitioner av begreppet barnmisshandel, men i min framställning syftar jag framförallt på fysisk misshandel. Jag kommer huvudsakligen att beröra barnets ställning under förundersökningen och endast mycket kortfattat gå in på de följande momenten; lagföring och bevisprövning. I den delen jag redogör för förfarandet vid barnförhör åsyftas barnförhör där barn är vittnen eller målsägande och inte de fall när barn är misstänkta för brott.

1.4 Material och metod

I min uppsats har jag för att beskriva gällande rätt använt mig av klassisk rättsdogmatisk metod, d.v.s. uppsatsen grundas på hänvisningar till rättskällorna som använts efter juridisk dignitet – lag, förarbeten, praxis och doktrin. Inom området finns dels svenska lagar att ta hänsyn till, men även FN:s konvention om barnets rättigheter är något som

Sverige är förpliktigt att förhålla sig till genom ratificeringen 1990. Tillsammans med mina kollegor på Västerortspolisens barngrupp i Stockholms län har jag diskuterat kring de brister vi vid flertalet tillfällen stött på under förundersökningens gång.

1.5 Disposition

Kapitel två är det inledande deskriptiva kapitlet och detta ägnas åt begrepp, den svenska lagstiftningen, förtydligande av de olika rekvisiten samt FN:s konvention om barnets rättigheter. I kapitel tre behandlas förundersökningen och barnets särställning under förundersökningen med möjlighet till särskild företrädare, samt om förfarandet vid barnförhör. Vidare behandlas i detta kapitel samverkan mellan myndigheter och barnkompetens. Kapitel fyra behandlar barnet i rätten och videoförhör. Analys och slutsatser återfinns i kapitel fem.

2 Barnmisshandel

2.1 Allmänt

I mitten på 1940-talet trodde två amerikanska röntgenläkare att man stött på ett nytt syndrom. Läkarna hade uppmärksammat barn med multipla skelettskador och i vissa fall även blödningar under hårda hjärnhinnan. Tillståndet gavs namnet Caffey's syndrome. Efter ett tag började Caffey själv misstänka att skadorna uppkommit genom yttre våld, men inte förrän på 1960-talet myntades begreppet "the battered child syndrome" som åsyftade barnmisshandel av en förälder eller annan vårdnadshavare.² Flera forskare intresserade sig för Caffey's resultat under åren efter hans iakttagelser och såg att sambandet mellan skadorna och yttre våld blev allt klarare. 1955 publicerade de två forskarna Wooley och Evans en för första gången detaljerad beskrivning av sociala och personlighetsmässiga orsaker till barnmisshandel och deras forskning banade väg för en omfattande tvärvetenskaplig forskning.³

År 2009 anmäldes i Sverige 2200 misshandelsbrott mot barn i åldrarna 0-6 år och 8800 misshandelsbrott mot barn i åldrarna 7-14. Runt 5% av de inkomna anmälningarna rörde grov misshandel.⁴ Alltfler anmälningar inkommer till polisen om misstänkt barnmisshandel – de senaste trettio åren har antalet fördubblats. Ca 70% av dessa beräknades vara familjerelaterade (här ingår även våld från syskon).⁵ Utöver dessa redan höga siffror får vi dessutom anta att det finns ett stort antal brott som aldrig anmäls, i synnerhet mot barn i de yngre åldrarna, eftersom barnmisshandel oftast sker i hemmet. Små barn har inte kunskapen att berätta och äldre barn kanske inte vill eller vågar berätta.⁶ År 2007 var personuppleringen på 10% för barn 0-6 år och 12% för barn 7-14 vilket är mycket lågt. Detta gäller samtliga barnmisshandelsfall. Man kan anta att personuppleringsprocenten är något högre, rimligen runt 15%, vad gäller familjerelaterad misshandel efter-

---

² Hindberg (2006), s. 12

³ Seidel (1991), s. 12f

⁴ C Diesen & E Diesen (2009), s. 255

⁵ www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&id=27&module_instance=2_101104

⁶ Hindberg (2006), s. 11

som det då finns en identifierbar misstänkt, något som ofta saknas i resterande fall.⁷ Åtalsprocenten i Stockholm år 2006 var endast 13,1%.

I Stockholm kom ca 25% av anmälningarna från socialtjänsten och ca 15% från barnen själva. Övriga anmälare var t.ex. skola, förskola, sjukvård, föräldrar och utomstående.⁸

Nästan hälften av de som dömdes för barnmisshandel 1997 var tidigare lagförda för andra brott. Dessutom hade dessa tidigare lagförda gärningsmän en mer betydande omfattning av tidigare registrerad brottslighet jämfört med en normalgrupp - många var med andra ord tungt kriminellt belastade. En tredjedel av dessa hade sedan tidigare en historik av våldsbrott vilket också är en högre andel om man jämför med en normalgrupp.⁹

2.2 Begreppen

2.2.1 Barnmisshandel

Att definiera begreppet barnmisshandel är inte helt enkelt och det står många olika svar och definitioner att finna beroende på var man letar. Frågar man människor utan specialkompetens på området är det väldigt sannolikt att man får till svar att barnmisshandel är fysiskt våld, försummelse och andra grymheter mot barnet. I facklitteraturen finns också många olika definitioner, varav somliga innefattar både fysiska och psykiska övergrepp mot barnet medan andra endast innefattar det fysiska våldet.¹⁰ Rent straffrättsligt innebär barnmisshandel misshandel enligt BrB 3:5 av ett barn. Fyra olika typer av handlingar som ofta förekommer i begreppet barnmisshandel kan socialvetenskapligt delas in i kategorierna aktiv fysisk misshandel, passiv fysisk misshandel, aktiv psykisk misshandel och passiv psykisk misshandel. I min framställning avser jag i begreppet misshandel *aktiv fysisk misshandel* av den anledningen att det är det som faller in under misshandelsparagrafen i BrB. Dock hänger alla former av misshandel mer eller mindre ihop och det är otroligt viktigt att ha kunskap om hur de samspelar och påverkar det utsatta barnet.

---

⁷ C Diesen & E Diesen (2009), s. 252

⁸ C Diesen & E Diesen (2009), s. 256

⁹ BRÅ-rapport 2000:15, s. 9

¹⁰ A.a. s. 13f

2.2.1.1 Aktiv fysisk misshandel

Med aktiv fysisk misshandel förstås medvetet våld som syftar till att åsamka barnet smärta eller lidande. Skadorna yttrar sig som t.ex. blåmärken, brännsår, benbrott, skärsår, strypning, förgiftning och dränkning.¹¹ Den som utsätter sitt barn för aktiv fysisk misshandel gör sig skyldig till misshandel enligt BrB 3:5, grov misshandel enligt BrB 3:6, eller synnerligen grov misshandel enligt BrB 3:6 2st. Pågår misshandeln under en längre tid och som en del i systematisk kränkning gör sig föräldern skyldig till grov fridskränkning enligt BrB 4:4a.

2.2.1.2 Passiv fysisk misshandel

Vid passiv fysisk misshandel är det genom föräldrarnas bristande förmåga som barnet utsätts för smärta eller skada. Passiv fysisk misshandel är detsamma som bristande omsorg respektive försummelse. Föräldrarna har inte som syfte att utsätta barnen för lidande, men på grund av exempelvis fysiska eller psykiska brister eller handikapp och felaktiga föreställningar om vad som är bäst för barnet förmår inte föräldrarna att ge den omsorg som barnet behöver för en trygg och normal uppväxt och utveckling. Exempel på passiv fysisk misshandel är underlåtenhet att ta ett svårt sjukt barn till doktorn, att låta bli att byta blöja så att barnets hud blir infekterad av urin och avföring och att felmedicinera sina barn. Andra exempel på passiv psykisk misshandel och försummelse är att föräldrarna tillåter sina barn att leka med farliga saker eller i farliga miljöer, eller att barnen får sova kallt utan kläder och täcke. För en utomstående kan det vara mycket svårt att skilja mellan aktiv fysisk misshandel och passiv fysisk misshandel. Genom undersökningar i ett flertal olika länder har det visat sig att det är de yngsta barnen som råkar mest illa ut.¹² Den som utsätter sitt barn för passiv fysisk misshandel gör, om skada uppkommer, sig skyldig till vållande till kroppsskada enligt BrB 3:8. Eftersom föräldrar har en garantställning i relationen till sina barn kan de även göra sig skyldiga till misshandel enligt BrB 3:5 om barnen skadas som en konsekvens av föräldrarnas uppsåtliga passivitet.

2.2.1.3 Aktiv psykisk misshandel

Aktiv psykisk misshandel och aktiv fysisk misshandel går i regel hand i hand.¹³ Den aktiva psykiska misshandeln pågår dock ofta mer kontinuerligt och kan pågå under hela uppväxten, medan den aktiva fysiska misshandeln är mer eller mindre sporadisk och situa-

---

¹¹ Seidel (1991), s. 15f

¹² A.a. s. 17f

¹³ A.a. s. 15

tionsbetingad. Ett barn som blir avvisat av sina föräldrar förlorar tron på sig själv och känner sig värdelöst och oönskat. Den aktiva fysiska misshandeln är oftast den som väcker starkast känslor, men det är minst lika grymt att utsätta sitt barn för aktiv psykisk misshandel. Den aktiva psykiska misshandeln lämnar osynliga sår i själen som kan finnas kvar under en lång, lång tid och i värsta fall leda till psykisk invaliditet. Ett barn behöver genom konsekvent gränssättning och fast ledning lära sig skillnaden mellan rätt och fel, men ett oönskat barn som växer upp med konstant avvisande föräldrar upplever en orimligt stor skuldbörda och ständiga påminnelser om sin oduglighet i form av förödmjukelser, hån, elakheter och hot. Ett barn som växer upp hos ambivalenta föräldrar, d.v.s. föräldrar som har motstridiga känslor för barnet, upplever dels detta, men också en enorm oförutsägbarhet i föräldrarnas beteende och de kan aldrig veta i förväg vilka reaktioner som kan väntas. Något som är karaktäristiskt hos de föräldrar som utsätter sina barn för aktiv psykisk misshandel är att de själva har stora skuldkänslor. En konsekvens av sådana skuldkänslor kan vara att föräldrarna helt slutar att sätta gränser för sitt barn och låter barnet utvecklas till ett elakt och krävande barn utan impuls kontroll och förmåga att visa hänsyn och därmed ytterligare förstärker den förträngda fientligheten mot barnet.¹⁴

2.2.1.4 Passiv psykisk misshandel

Vid passiv psykisk misshandel är det återigen föräldrarnas bristande förmåga av olika anledningar som medför att barnet inte får den psykiska trygghet de behöver. Barn behöver bland mycket annat uppleva kontakt, värme och ömhet för att kunna växa upp med tilltro till sig själv och andra. Exempel på passiv psykisk misshandel är den överbeskyddande modern, som genom att känslomässigt binda barnet alltför starkt till sig suddar ut barnets gränser mellan "jag" och "icke-jag". Genom en överbeskyddande mor riskerar barnet att inte utveckla den karaktärsstyrka som behövs i samhället.¹⁵

2.2.2 Aga

Sverige är ett av få länder som uttryckligen förbjuder föräldrar att aga sina barn i uppfostringssyfte. Sedan 1958 är aga förbjudet i skolan. 1966 ströks föräldrars rätt att aga sina barn ur föräldrabalken och förbudet mot aga i hemmet skrevs uttryckligt in i föräldrabalken 1979 och finns att läsa i FB 6:1. Enligt denna paragraf har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran och skall behandlas med aktning för person och egen-

---

¹⁴ Seidel (1991), s. 25ff

¹⁵ A.a. s. 30ff

art. Barn får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Med kroppslig bestraffning avses handlingar som utförs i bestraffningssyfte, dvs. som konsekvens av en handling barnet har gjort och som medför att barnet tillfogas kroppsskada eller smärta, även sådan av snabbt övergående karaktär. Föräldrar har dock rätt att använda visst våld när det gäller att övervinna fysiskt motstånd från barnet, så som att lyfta eller rycka undan barnet för att hindra det från att skada sig självt eller andra. Detta gäller i synnerhet när barnet är litet. Förbudet i föräldrabalken syftar till att vara ett pedagogiskt stöd när det gäller att övertyga föräldrar om att inga former av fysiskt våld skall användas vid barnuppfostran.¹⁶ Agaförbudet i föräldrabalken är inte straffsanktionerat och det innebär att handlingen är straffbelagd endast om den kan hänföras till misshandel eller något annat brott i BrB.

Utrikes födda föräldrar är överrepresenterade som gärningsmän i statistiken rörande barnmisshandel. I många fall beror det på att viss uppfostringsaga, dvs en viss grad av våld i ett uppfostrande syfte, är tillåtet i dessa föräldrars födelseland. Kroppsskadorna bland barn till utrikes födda är oftare lindriga jämfört med skadorna på misshandlade barn till Sverigefödda och detta talar för att det i många fall rör sig om just uppfostringsaga inom denna grupp.¹⁷

2.3 Gällande lagstiftning – granskning av rekvisiten

Den övervägande delen av anmälda fall av barnmisshandel orsakar lindriga fysiska skador eller inga dokumenterade fysiska skador alls. Dock kan våldet ge allvarliga psykiska men, i synnerhet om det upprepas, oavsett om våldet resulterat i synliga fysiska skador eller ej. Minst 38 procent av offren när det gäller barnmisshandel utsätts för upprepat våld.¹⁸

2.3.1 Misshandel

I BrB 3:5 och 3:6 finns ansvars- och påföljdsbestämmelser för misshandel samt grov misshandel.

---

¹⁶ Prop. 1978/79:67, s. 7

¹⁷ BRÅ-rapport 2000:15, s. 10

¹⁸ A.a. s. 8

BrB 3:5

Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom eller henne i vanmakt eller något annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

Med kroppsskada menas sår, svullnad, benbrott, syn- och hörselskador mm. Till sjukdom räknas även svårare former av psykisk påverkan, såsom psykisk sjukdom samt psykisk invaliditet. Smärta är fysiskt lidande som inte är alldeles obetydligt i intensitet och varaktighet. Vanmakt är ett tillstånd med fullständig avsaknad av kontroll över kroppen, såsom medvetslöshet eller sömn.¹⁹

BrB 3:6

Är brott som avses i 5 § att anse som grovt, döms för grov misshandel till fängelse i lägst ett och högst sex år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen har tillfogat en svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet.

Är brottet att anse som synnerligen grovt, döms dock till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är synnerligen grovt ska särskilt beaktas om kroppsskadan är bestående eller om gärningen har orsakat synnerligt lidande eller om gärningsmannen har visat synnerlig hänsynslöshet.

En våldshandling skall, för att brottet skall bedömas som grovt, ha varit mycket allvarlig. Genom praxis anses en våldshandling ha varit livsfarlig om ett livsfarligt vapen eller tillhygge har använts. Med svår kroppsskada avses t.ex. förlust av tal, syn eller hörsel eller uppkommet svårt lyte. Har misshandeln varit oprovocerad, långvarig eller riktat sig mot en skyddslös person kan den anses ha varit särskilt hänsynslös eller rå. I begreppet allvarlig sjukdom innefattas även mindre allvarliga sjukdomar som först på sikt kan utvecklas till allvarliga sjukdomar.²⁰

Brb 3:6 sista stycket syftar på de allra allvarligaste formerna av grov misshandel, där våldet har varit av tortyrliknande karaktär, givet en bestående svår kroppsskada, eller om

---

¹⁹ Prop. 1992/93:141, s. 27

²⁰ Prop. 1987/88:14, s4 och Prop. 2009/10, s147, s. 18

misshandeln inneburit långvarig smärta eller stark dödsångest. Hit skall även hänföras misshandel genom grovt våld som riktat sig mot en person som saknat eller haft begränsad möjlighet att försvara sig, t.ex. ett barn eller en äldre människa eller om en person inte har kunnat försvara sig på grund av misshandel av flera personer.²¹

2.3.2 Vållande till kroppsskada

I BrB 3:8 finns ansvars- och påföljdsbestämmelser för vållande till kroppsskada eller sjukdom.

BrB 3:8

Den som av oaktsamhet orsakar annan person sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa, döms för vållande till kroppsskada eller sjukdom till böter eller fängelse i högs sex månader. Är brottet grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

- 1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller*
- 2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.*

Det är, på den objektiva sidan, bara orsakandet av kroppsskada och sjukdom som inte är ringa som är straffbelagt. Att av oaktsamhet åsamka någon enbart smärta faller inte in under paragrafen. Det räcker på den subjektiva sidan med vanlig oaktsamhet.

I NJA 1994 s. 500 bedömde HD att vållande till kroppsskada skulle bedömas som grovt brott trots skadans relativt lindriga art, eftersom skadan hade orsakats av ett livsfarligt vapen (pistol) samt att gärningsmannen före skadans uppkomst hade hotat den sedermera skadade personen och en bror till denne.

Vid uppsåtlig misshandel kan skada uppkomma som en effekt som inte omfattats av gärningsmannens uppsåt, dvs. gärningsmannen är oaktsam till den svårare skadan. 5§ skall då tillämpas i brottskonkurrens med 8§, under förutsättning att rekvisiten för vållande till kroppsskada eller sjukdom är uppfyllda. Vid konkurrens mellan grov misshandel och vållande till kroppsskada konsumeras dock vållande till kroppsskada pga. att

---

²¹ Prop. 2009/10, s. 147, s. 18f

straffvärdet för grov misshandel är så högt att det framstår som onödigt att beakta att skadan har inträffat utan att vara täckt av uppsåtet.²²

2.3.3 Grov fridskränkning

Ansvars- och påföljdsbestämmelserna för grov fridskränkning finns i BrB 4:4a 1 st.

BrB 4:4a 1 st

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Handlingarna skall vara brott enligt 3, 4 eller 6 kap BrB och det måste röra sig om fler än en gärning som är uppe till domstolens bedömning samtidigt för att det skall vara frågan om grov fridskränkning. Gärningarna som skall bedömas skall vara nya gärningar för att inte kollidera med principen om *ne bis in idem*. Även handlingar som var och en för sig kan bedömas som relativt lindriga kan grunda ansvar för grov fridskränkning om de varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Gränsen för när gärningarna skall ha begåtts för att kunna ingå i grov fridskränkning utgörs ytterst av preskriptionstiden för brottet som enligt bestämmelserna i BrB 35:1 är tio år.²³

Gärningarna skall vara begången mot en närstående eller tidigare närstående person och i de begreppen kan ingå både mor, far, syster, bror, barn, barnbarn, styvbarn, partner eller annan som har varit gärningsmannen närstående på annat sätt. Vanligen sammanbor gärningsmannen eller har sammanbott med den kränkta. Begås brottet av en man mot en kvinna han står i nära relation till, skall gärningarna rubriceras som grov kvinnofridskränkning enligt andra stycket. Brotten skall ha begåtts mot *en* person och man kan således inte dömas för grov fridskränkning genom att ha misshandlat sin dotter, våldtagit sin fru och ofredat sin son. Det skall vidare vara frågan om en upprepad kränkning mot den personliga integriteten.²⁴

---

²² Jareborg (1995) s. 175f

²³ Prop. 1997/98:55 s. 131

²⁴ A.a. s. 132f

Gärningarna skall vara ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Av formuleringen *ägnade att* framgår att handlingarna typiskt sett leder till att självkänslan skadas allvarligt och det behöver alltså inte bevisas i det enskilda fallet att självkänslan har skadats allvarligt. Rent subjektivt krävs inte att gärningsmannen syftade till att kränka personens integritet eller skada personens självkänsla.²⁵ Det är frågan om normativa rekvisit och med det innebär att det är tillräckligt att gärningsmannen hade uppsåt till de faktiska omständigheter som läggs till grund för värderingen.²⁶

Grov fridskränkning är inget perdurerande brott vilket anges i propositionen²⁷ och klargörs i NJA 2004 s.437. I gärningsbeskrivningen anförde åklagaren att de båda tilltalade under en viss tidsperiod misshandlat sin dotter *bland annat* genom vissa därefter preciserade gärningar. Domstolen påpekade att "[u]ttryckssättet kan ge upphov till tvekan om huruvida åtalet innefattar annat än de särskilt preciserade gärningstillfällena. Fridskränkningens brott är emellertid inte konstruerat som ett fortlöpande, perdurerande, brott. Det är fråga om enskilda gärningar som straffbeläggs för sig men sedda i sitt sammanhang och med ett särskilt rekvisit - att var och en av gärningarna har utgjort led i en upprepad kränkning - som är det som ger brottet dess fridsstörande karaktär".²⁸

Grov fridskränkning är inte heller ett *kollektivdelikt*, som innebär att var och en av handlingarna var för sig tillräcklig för att ansvar för fullbordat brott skall föreligga, men att det oavsett antal handlingar under en tidsperiod föreligger endast *ett* brott. Den som dömts för ett sådant brott kan inte åtalas på nytt för andra fall som ligger före domen i tiden p.g.a. *res judicata*, RB 30:9.²⁹

2.3.4 Medverkansansvar

För att reglerna om medverkan skall komma ifråga räcker det att brott föreligger i objektiv mening. Det kan röra sig om fullbordat brott, försök, förberedelse eller stämpling och de medverkande kan verka som gärningsman (den som utfört handlingen och uppfyller brottsrekvisiten), anstiftare (den som förmått annan att utföra handlingen) eller medhjälpare (den som främjat handlingen med råd eller dåd). Reglerna om medverkansansvar finns i BrB 23:4.

---

²⁵ Prop. 1997/98:55 s. 133

²⁶ Leijonhufvud & Wennberg (2001), s. 68f

²⁷ Prop. 1997/98:55 s. 131

²⁸ NJA 2004 s. 437, s. 465

²⁹ Leijonhufvud & Wennberg (2001), s39

BrB 23:4

Ansvar som i denna balk är föreskrivet för viss gärning skall ådömas inte bara den som utfört gärningen utan även annan som främjat denna med råd eller dåd. Detsamma skall gälla beträffande i annan lag eller författning straffbelagd gärning, för vilken fängelse är föreskrivet.

Den som inte är att anse som gärningsman döms, om han har förmått annan till utförandet, för anstiftan av brottet och annars för medhjälp till det.

Varje medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger honom till last. Ansvar som är föreskrivet för gärning av syssloman, gäldenär eller annan i särskild ställning skall ådömas även den som tillsammans med honom medverkat till gärningen.

Vad som sägs i denna paragraf skall inte gälla, om något annat följer av vad för särskilda fall är föreskrivet.

Med medhjälp förstås ett främjande som inte uppfyller kraven för anstiftan av gärningen. Som anstiftare anses den som förmår någon annan att utföra gärningen genom psykisk påverkan. Det ställs inga krav på att brottet utan den medverkandes tillstånd inte skulle ha kommit till stånd, utan det är för straffbarhet tillräckligt att medverkaren *främjat* gärningen. Det faktum att ett främjande av en gärning är straffbart som medverkan även om det inte är en förutsättning för att gärningen skall komma till stånd innebär att det kan vara tillräckligt för straffbarhet med ett näst intill obetydligt medverkande i gärningen. Bedömningen kan bli väldigt svår, i synnerhet vad gäller straffbar psykisk medverkan.³⁰

I 3 st 1 p framgår att de medverkande bedöms efter det uppsåt eller den oaktsamhet som ligger dem till last. Det innebär att man för ett uppsåtligt brott endast kan dömas som medverkande om medverkandet varit uppsåtligt. I det fall det finns både en uppsåtlig och en oaktsam variant av samma gärning kan det dock bli så att gärningsmannen döms för det uppsåtliga brottet medan de medverkande endast döms för oaktsam med-

---

³⁰ Holmqvist, Lena (2009) Del 2, s. 23:51ff

verkan. Detta innebär att olika lagrum kan vara tillämpliga på de olika medverkande, exempelvis misshandel respektive vållande till kroppsskada.³¹

2.3.5 Föräldrabalken

I FB 6:1 står att läsa att barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran samt att barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. I 6:2 2 st anges att det är vårdnadshavaren som ansvarar för barnets personliga förhållanden och som skall se till att barnets behov enligt 6:1 blir tillgodosedda.

2.4 FN:s konvention om barnets rättigheter

Sverige ratificerade 1990 FN:s konvention om barnets rättigheter, den s.k. barnkonventionen. Barnkonventionen är en del av den internationella rätten och Sverige har genom ratificeringen påtagit sig en internationell och folkrättslig förpliktelse att följa konventionens bestämmelser. Förpliktelsen är sanktionsbefriad och lämnar inte heller någon möjlighet för enskilda att anföra klagomål. Bestämmelserna i barnkonventionen skall införlivas med varje konventionsstats nationella lagstiftning och i Sverige har man valt att göra detta genom s.k. transformering, vilket innebär att vår svenska lagstiftning skall anpassas till konventionen.³² Barnkonventionen är en traktat som även behandlar förhållandet mellan barnet och de som har lagligt ansvar för barnen.³³

I många länder saknades innan barnkonventionens uppkomst ett tydligt barnperspektiv och kanske i ännu högre utsträckning ett barnrättsperspektiv. Det blev särskilt tydligt när budgetar skulle fastställas att det var andra prioriteringar som vägde tyngre, så även i Sverige. För att barnkonventionen inte skulle bli ytterligare en pappersprodukt utan förändringskraft skulle varje regering som ratificerat konventionen rapportera och därefter skicka en delegation att svara på frågor från övervakningskommittén (FN:s barnrättskommitté) i Genève. Efter en första omgång med varierat resultat blev konventionens förpliktelser tydliga för delegationerna och andra omgångens möten blev genomgående av högre kvalitet. På så vis påskyndade barnrättskommittén steget från vacker

---

³¹ Holmqvist, Lena (2009) Del 2, s. 23:56

³² SOU 2000:42, s. 29

³³ Schiratzki (2002), s. 28

retorik till faktiskt reform.³⁴ Nästan alla länder är anslutna till barnkonventionen, dock inte USA och Somalia.

FN:s barnrättskommitté har lyft fram artiklarna 2, 3, 6 och 12 som de grundläggande principerna i konventionen.³⁵

2.4.1 Artikel 2

Artikel 2 rör *icke-diskriminering* och behandlar därmed skyldigheten att genomföra barnets rättigheter utan åtskillnad av något slag.

1. Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

2. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

I Sverige har principen om icke-diskriminering tagits in i lagen i 1 kap 2 § 5 st RF där det fastslås att " det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person."

2.4.2 Artikel 3

Artikel 3 handlar om att *barnets bästa* skall komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn.

---

³⁴ UNICEF (2008), s. 9

³⁵ A.a. s. 47

1. Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

2. Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och skall för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.

3. Konventionsstaterna skall säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn.

I den engelska texten finns frasen "the best interest of the child shall be a primary consideration". Att det står "a primary consideration" och inte "the primary consideration" innebär att barnets bästa skall *överbägas* i alla situationer som rör barn men att en avvägning kan göras mot andra intressen. I de fall man låter andra intressen väga tyngre krävs att beslutande myndigheter kan visa att en sammanvägning gjorts av relevanta intressen.³⁶ I översättningen till den svenska texten "skall barnets bästa komma i främsta rummet", är det svårt att utläsa att en avvägning mellan olika intressen skall göras.

Vid avgörandet av vad som är barnets bästa kan man kombinera ett objektivt och ett subjektivt perspektiv. Det objektiva perspektivet innebär en bedömning som görs utifrån forskning och beprövad erfarenhet. Det subjektiva perspektivet har barnet som utgångspunkt och barnet får själv ge uttryck för vad som är hans eller hennes bästa.³⁷

I Sverige har principen om barnets bästa tagits in i lagen på flera olika ställen, till exempel finns principen nämnd i föräldrabalken (portalparagrafen), socialtjänstlagen och utlänningslagen.

---

³⁶ UNICEF (2008), s. 51

³⁷ A.a. s. 51

2.4.3 Artikel 12

Artikel 12 rör barns rätt att *fritt uttrycka sina åsikter*. Barnet skall enligt artikeln ha rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som rör dem och åsikterna skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Barn måste ses som aktiva, fullvärdiga och kompetenta medborgare med rättigheter. Deras ord och deltagande skall ha ett värde i sig. Det handlar inte om någon självbestämmanderätt utan en rättighet att *delta* i besluten, d.v.s. barnet skall inte bara ges rätt att uttrycka sina åsikter utan åsikterna skall också tillmätas betydelse.³⁸ Detta gäller i alla domstolsförfaranden och andra administrativa förfaranden.³⁹

I Sverige har principen om barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter tagits in i lagen på en mängd områden, exempelvis i föräldrabalken, skollagen, socialtjänstlagen och utlänningslagen.

2.4.4 Artikel 19

Artikel 19 syftar till att *skydda barnen mot alla former av våld* när de är i föräldrarnas eller någon annans vård. Den är kopplad till artikel 6, rätten till liv, överlevnad och utveckling, och uttrycker barnets rätt till full respekt för sin värdighet och fysiska och personliga integritet.

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt

---

³⁸ UNICEF (2008), s. 123

³⁹ A.a. s. 136

eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.

2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Barnets rätt till skydd omfattar fler gärningar än sådana som är straffbelagda enligt svensk rätt, t.ex. psykiskt våld.⁴⁰ Barnrättskommittén har tolkat konventionen så att det fordras *både* förbud och andra åtgärder för att stoppa all äga och annan grym eller förnedrande bestraffning eller behandling av barn. Enligt barnkonventionen är det staten som bär ansvaret för att våldet hindras oavsett vem som utövar våldet.⁴¹

I Sverige har principen om barnets rätt till skydd mot alla former av våld tagits in i lagen på ett flertal områden, bland annat i föräldrabalken, men också i socialtjänstlagen och brottsskadelagen.

2.4.5 Artikel 43

Den rapporteringsskyldighet som konventionsstaterna har enligt artikel 44 (konventionsstaterna skall löpande lämna in rapporter om vidtagna åtgärder) skall enligt artikel 43 granskas och undersökas av en kommitté för barnets rättigheter, vilkas övriga uppgifter beskrivs ytterligare i artikeln. Enligt samma artikel skall också kommittén tillsammans med andra organ för mänskliga rättigheter aktivt verka för konventionen och för att barnets rättigheter tas tillvara. Kommittén kan ge ut allmänna rekommendationer baserad på information från rapporteringsprocessen eller från andra källor.⁴² Artikel 43 innehåller tolv punkter, av vilka här endast återges nr ett till tre.

---

⁴⁰ SOU 2000:42, s. 48

⁴¹ UNICEF (2008), s. 187

⁴² A.a. s. 435

- 1. För att granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention skall en kommitté för barnets rättigheter upprättas, vilken skall utföra de uppgifter som föreskrivs i det följande.*

- 2. Kommittén skall vara sammansatt av tio experter med högt moraliskt anseende och erkänd sakkunskap på det område som denna konvention omfattar.*

- 3. Kommitténs medlemmar skall väljas av konventionsstaterna bland deras medborgare och skall tjänstgöra i sin personliga egenskap, varvid avseende skall fästas vid en rättvis geografisk fördelning och de viktigaste rättssystemen.*

3 Barnet under förundersökningen

3.1 Allmänt om förundersökning och förhör

Reglerna om förundersökning finns i Rättegångsbalkens 23 kap samt i Förundersökningskungörelsen (1947:948). I RB 23:1 stadgas att förundersökning skall inledas så snart det finns anledning att anta att brott som hör under allmänt åtal har begåtts. Beviskravet är lågt vilket framgår av lydelsen ”finns anledning att anta”. Det behöver inte finnas någon misstänkt gärningsman. Beslut att inleda förundersökning görs av polis eller åklagare enligt 23:3 1st. I praktiken är det ofta polisen som inleder förundersökning efter inkommen anmälan eller genom att polismän på utryckningsenheterna har fått kännedom om brott och efter det upprättat anmälan, alternativt att poliser under ett ingripande använder någon straffprocessuell tvångsåtgärd – i och med användningen av en sådan anses förundersökningen vara inledd.⁴³ Vem som fortsättningsvis leder förundersökningen beror delvis på brottets beskaffenhet samt om det finns någon misstänkt. Även om det behövs av särskilda skäl skall åklagaren leda förundersökningen enligt 3§. Till särskilda skäl hänförs bland annat förundersökningar i vilka det kan komma att hållas förhör med barn eller förundersökningar som innefattar brott som riktar sig mot närstående eller tidigare närstående.⁴⁴

Förundersökningen skall bedrivas så skyndsamt som möjligt enligt RB 23:4 2st. Är målsäganden under 18 år skall förundersökningen bedrivas särskilt skyndsamt om brottet riktar sig mot målsägandens frid, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Allra senast tre månader från det att det finns någon misstänkt i ärendet skall förundersökningen i ett sådant ärende vara avslutad och beslut i åtalsfrågan vara fattat enligt Fuk 2a§.

Under pågående förundersökning kan enligt 6§ förhör hållas med den som kan antas lämna uppgifter av betydelse för utredningen.

---

⁴³ JO 3249-1995

⁴⁴ FAP 403-5 samt ÅFS 2005:9

Förundersökningen syftar till att utreda vem som kan misstänkas för brottet samt om det finns tillräckliga skäl för åtal enligt RB 23:2. Under förundersökningen kan man använda sig av straffprocessuella tvångsmedel, såsom gripande, anhållande, häktning, husrannsakan, beslag, kroppsbesiktning mm. Det är polisen som griper (i brådskande fall), åklagaren som anhåller och rätten som häktar, detta under förutsättning att häktningsskäl föreligger i enlighet med RB 24 kap. Polisen kan också verkställa ett av åklagaren fattat beslut om anhållande om den misstänkte inte redan är gripen, men i praktiken är det vanligare att poliser griper enligt bestämmelsen i RB 24:7. Åklagare eller polisiär förundersökningsledare fattar beslut i frågan om beslag. Polisman kan fatta beslut vid fara i dröjsmål, RB 27:4 2st. Vid husrannsakan är det polisiär förundersökningsledare, åklagare eller i vissa fall rätten som fattar beslut enligt 28:4. Vid eftersökande av den som är häktad i sin frånvaro enligt RB 24:17 3st, fattar polismyndighet eller polisman beslut om husrannsakan enligt RB 28:4 3st.

Under förundersökningen dokumenteras polisens arbete och sammanställs i ett förundersökningsprotokoll som utgör underlaget till åklagaren när denne skall fatta beslut i åtalsfrågan enligt RB 23:21. Om det finns tillräckliga skäl för åtal, d.v.s. om åklagaren finner att det finns förutsättningar för en fällande dom, är denne skyldig att väcka åtal. Åtalsplikten finns reglerad i RB 20:6. En åklagare kan också i enlighet med RB 20:7 underlåta att åtala för brott under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse ej åsidosätts, om det kan antas att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter, om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse, om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet, eller om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd. För att den misstänkte sedan skall kunna dömas i domstol skall det vara *bortom rimligt tvivel* att den misstänkte har utfört den påstådda gärningen.⁴⁵ Enligt en allmän grundsats skall den misstänkte hellre frias än fällas om det inte finns bevisning som övertygar om fällande dom.

3.2 Barnperspektiv

Med begreppet barnperspektiv förstås en respekt för barnets fulla människovärde och integritet och det skall betraktas som expert på sin egen situation. Barnets perspektiv

---

⁴⁵ NJA 1980 s 725

skall stå i fokus vid utredningsarbeten och de vuxna skall sträva efter att förstå barnet och alltid utgå från barnets bästa när åtgärder behöver vidtas. Vid bedömningen av vad som är barnets bästa skall individuell hänsyn tas.⁴⁶ Genom artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter har som tidigare nämnts Sverige åtagit sig att anpassa lagstiftningsåtgärder m.m. i ljuset av barnets bästa. Reglerna om särskild företrädare har också tillkommit i ljuset av barnets bästa, så har även reglerna i Fuk om tidsfrister.

Polisen bör åldersanpassa information till barnet och utifrån barnets ålder och mognad ge samma förutsättningar och information som till en vuxen målsägande.

3.3 Begreppen målsägande och brottsoffer

Målsägande enligt 20:8 4st RB är den mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada. Ett vidare begrepp än målsägande är brottsoffer. Enkelt uttryckt kan man säga att den som är målsägande också är brottsoffer, men begreppet brottsoffer kan avse även indirekta offer (såsom t.ex. vittnen i vissa fall och anhöriga till avlidna). En juridisk person kan också vara målsägande. Vid brott mot allmänheten finns det inte alltid någon målsägande, så är t.ex. fallet vid rattfylleri så länge den som framfört fordonet i onyktert tillstånd inte skadat någon person eller egendom. Om person eller egendom skadas av den onyktre föraren blir ägaren eller den skadade personen målsägande enligt det tredje rekvisitetet, d.v.s. *lidit skada*. Barn kan vara målsägande precis som en vuxen.

Brottsoffren var länge en bortglömd grupp i Sverige. Så sent som 1980 uppmärksammades deras situation på fullt allvar.⁴⁷

3.3.1 Målsägandebiträde

Enligt Lag (1988:609) om målsägandebiträde skall ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas när en förundersökning har inletts i mål om brott enligt 6 kap BrB (sexuallbrott) samt 3 och 4 kap BrB (brott mot liv och hälsa samt frihet och frid) på vilket fängelse kan följa, samt i 8 kap 5 och 6§§ (rån och grovt rån). Om målsäganden kan antas ha ett särskilt starkt behov med hänsyn till målsägandens personliga förhål-

---

⁴⁶ Cederborg (2000) s. 17

⁴⁷ SOU 1998:40, s. 73

landen och övriga omständigheter, kan även i vissa andra fall i fråga om brott enligt BrB på vilket fängelse kan följa, målsägandebiträde förordnas.

3.4 Särskild företrädare

En särskild företrädare utses om barnets vårdnadshavare eller någon som står i nära relation till vårdnadshavarna misstänks för brott mot barnet. Den särskilda företrädaren skall ta tillvara barnets rätt under förundersökning och efterföljande rättegång.

3.4.1 När skall en särskild företrädare utses?

Lag (1999:97) om särskild företrädare för barn tillkom för att underlätta utredningen av brottsmisstankar mot en vårdnadshavare eller någon som står i nära relation till en vårdnadshavare. Genom en särskild företrädare skall möjligheterna att ta tillvara barnets rätt vid förundersökning och rättegång stärkas eftersom det finns särskilda svårigheter att göra detta då en vårdnadshavare misstänks för brott mot barnet.⁴⁸ En särskild företrädare skall enligt 1§ förordnas när det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år och en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt. Är vårdnadshavarna inte gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande former kan istället en av dem förordnas att ensam ta tillvara barnets rätt under förundersökning och en eventuellt efterföljande rättegång.

När det inte längre finns något behov av särskild företrädare skall företrädaren entledigas enligt 9§.

3.4.2 Vem kan utses till särskild företrädare?

Till särskild företrädare får advokat, biträdande jurist eller annan på advokatbyrå förordnas enligt 5§. Jämfört med målsägandebiträde ställs högre krav på den som skall förordnas till särskild företrädare. Den som förordnas skall vara *särskilt lämpad* för uppdraget genom kunskap, erfarenhet och personliga egenskaper. Målsägarbiträde förordnas i enlighet med 26§ 1 st Rättshjälpslag (1996:1619) och här stadgas att till rätts-

---

⁴⁸ Prop. 1998/99:133, s. 1

hjälpbiträde får förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är *lämplig* för uppdraget.

Den som förordnas som särskild företrädare skall ha förmåga att vinna förtroende hos först och främst barnet, men också hos skol- eller förskolepersonal, socialtjänst samt i möjligaste mån även vårdnadshavarna. Barnets bästa skall komma i första hand och barnets vilja skall tas hänsyn till i den mån det går. Den som utses till särskild företrädare måste stå fri i förhållande till polis- och åklagarmyndigheterna samt naturligtvis också till båda vårdnadshavarna oavsett om båda misstänks för brott eller om bara en kan misstänkas.

3.4.3 Den särskilda företrädarens uppgifter

Endast en fullständigt opartisk företrädare kan förutsättas utföra uppdraget på ett korrekt sätt. Den som förordnas skall ha erfarenhet från brottmål i rättegång och förundersökning. De som har arbetat som målsägandebiträde och har utfört detta arbete på ett tillfredsställande sätt skall i första hand komma ifråga när det gäller att utse särskild företrädare.⁴⁹

Ledstjärnan i den särskilda företrädarens arbete skall vara barnets bästa. Företrädaren skall vara en stöttepelare för barnet och medverka till att barnets obehag vid förundersökning – och däri förekommande förhör och läkarundersökningar – blir så litet som möjligt. Känner barnet stark rädsla inför någon åtgärd som kan komma att vidtas och barnet kan ta skada av den skall företrädaren inte ge sitt samtycke till åtgärden.⁵⁰

Enligt 3§ 1 st andra meningen får den särskilda företrädaren inte väcka åtal eller väcka talan om skadestånd innan allmänt åtal har väckts.

3.4.4 Interimistiskt förordnande

I 6§ finns en bestämmelse om att rätten interimistiskt kan förordna en särskild företrädare utan att höra barnets vårdnadshavare, om det kan vara nödvändigt för att barnets rätt skall tas tillvara. Rätten kan också interimistiskt förordna att en av vårdnadshavarna ensam skall tillvarata barnets rätt. Exempel på när det kan vara nödvändigt är de fall när

---

⁴⁹ Prop. 1998/99:133, s. 34

⁵⁰ A.a. s. 30

barnet behöver höras och det finns risk att en eller båda föräldrarna försöker påverka barnet eller lägga en berättelse i barnets mun om de tillfrågas om samtycke. Detta kan främst komma ifråga i de fall föräldrarna inte vet att det pågår en förundersökning i vilken de själva eller deras partner är misstänkta.

Ett beslut om att interimistiskt förordna en särskild företrädare leder tveklöst till en konflikt mellan vårdnadshavarnas intressen och barnets rätt. I ansökan till rätten är det därför viktigt att även omständigheter som kan tala mot ett interimistiskt förordnande tas upp.⁵¹

3.4.5 Problematik – egna erfarenheter som barnutredare

Något jag har fått erfara som utredare på barngruppen är att det kan uppstå problem när domstolen, efter att ha fattat ett interimistiskt beslut om särskild företrädare, senast inom fyra vardagar expedierar beslutet till vårdnadshavarna. I bästa fall har polisen, från den tiden beslutet fattades, till dess det landar i vårdnadshavarnas brevlåda, hunnit hålla förhör med barnet och genomföra eventuella läkarbesök och på så sätt hunnit få den information som behövs för att antingen avsluta förundersökningen, eller för att avskrika misstankarna. I värsta fall har kanske dock inte något förhör med barnet kommit till stånd av olika anledningar och möjligheten att få ta del av barnets opåverkade berättelse går därigenom förlorad.

I många fall åker polis tillsammans med den särskilda företrädaren ut till barnets skola eller förskola och hämtar barnet till polisstationen för att hålla förhöret där, tillsammans med någon ur personalen på skolan eller förskolan som barnet känner sig trygg med. Det man kan vinna på överraskningsmomentet är att barnet inte hinner träffa vårdnadshavarna och riskera att bli påverkade innan förhöret. I många fall är det ju skolan eller förskolan som anmält misstanke om missförhållanden hemma hos barnet. Efter att förhör har hållits med barnet informeras vårdnadshavarna per telefon.

Tidpunkt för att hämta barnet på skola eller förskola bestämmer polisen i förväg tillsammans med åklagare, socialtjänst, särskild företrädare och personal på skolan. Åklagaren begär hos tingsrätten en särskild företrädare någon dag före det planerade förhöret. Om begäran bifalls kan man således bara hoppas att barnet vill samarbeta och följa

---

⁵¹ Prop. 1998/99:133, s. 45

med till polisstationen, för i de fall barnet vägrar, riskerar mycket att gå förlorat – i de flesta fall är en lyckad hämtning skillnaden mellan nedläggning och åtal. Om barnet vägrar att följa med till polisstationen och sedan går hem till mamma och pappa som vanligt efter skola eller förskola (i de fall inte barnet har omhändertagits av socialtjänsten enligt LVU) har inte förundersökningen vunnit något på det interimistiska beslutet, utan kanske snarare förlorat när beslutet sedan kommer per post till vårdnadshavarna någon eller några dagar senare. Vårdnadshavarna har då alla möjligheter att tysta barnet eller påverka barnets berättelser inför eventuellt kommande förhör.

Ett annat problem som jag har blivit varse om genom jobbet är tingsrättens höga krav på detaljerat innehåll i den begäran om särskild företrädare som åklagaren gör. Det är förståeligt att tingsrätten behöver en detaljerad beskrivning av grunden till begäran av den anledningen att åtgärden är ett stort ingrepp i vårdnadshavarens intressen. Inte desto mindre uppstår dock ett problem när vårdnadshavaren – tillika den misstänkte gärningsmannen – får beslutet samt de detaljerade grunderna därför skickat hem till sig i ett tidigt skede av förundersökningen.

För att förundersökningen skall bli så bra som möjligt är det viktigt att den särskilda företrädaren lyckas knyta an och vinna förtroende hos barnet. De flesta särskilda företrädare jobbar som biträdande jurister eller advokater på byrå och klär sig enligt klädkoden för sådana ställen d.v.s. i kostym. För många barn är dock en kostym något de sällan eller aldrig har befattat sig med och den kan för barnen utstråla auktoritet på ett negativt sätt och därigenom verka hämmande och skrämmande. Till särskild företrädare utses ju som tidigare nämnts den som är *särskilt lämpad* genom kunskap, erfarenhet och personliga egenskaper samt har erfarenhet från brottmål i rättegång och förundersökning, men det är mycket sällan jag i mitt jobb stött på någon särskild företrädare som anpassar sin klädsel efter uppdraget. Jag har inte hittat någon forskning som vare sig stödjer mig eller talar emot mig i mina tankar om att den särskilda företrädarens klädsel påverkar barnet, men eftersom ledstjärnan skall vara *barnets bästa* och en mer neutral klädsel med all säkerhet *inte* skulle påverka barnet negativt hade jag hellre sett ett mer avslappnat klädval hos juristerna i deras roll som särskild företrädare.

Precis som att en för barnet avvikande klädsel kan påverka barnet negativt, bör man fundera över hur ett avvikande utseende hos förhørsledare och särskild företrädare kan påverka barnet negativt. Utöver klädseln är det ju naturligtvis inte möjligt att förändra

någons utseende, men då kanske man istället bör överväga att välja en annan förhållare om risken är att barnet under förhöret får svårt att fokusera på grund av t.ex. ett stort födelsemärke i ansiktet hos förhållaren.

3.5 Barnförhör

Förhöret med barnet är den kanske viktigaste delen av förundersökningen och ställer extra höga krav på förhållaren som måste ta hänsyn till barnets ålder och utveckling, sociala situation m.m. Reglerna om förhör är dock väldigt generella och gör ingen skillnad mellan barn och vuxna.⁵² Ändå skiljer sig metoderna vid barnförhör markant jämfört med andra förhör. Det är inte fastslaget i vare sig Förundersökningskungörelsen eller i Rättegångsbalken hur barnförhör skall genomföras. Hur ett barnförhör skall gå till tycks vara mycket upp till förhållaren själv - åtminstone om man ser till avsaknaden av reglering inom området. I Fuk 17-19§§ finns dock generella riktlinjer.

Fuk 17§ stadgar bland annat att förhöret skall planeras och verkställas så att det inte uppkommer fara för att den som förhörs tar skada. Förhöret bör hållas omedelbart så att barnet kommer ihåg så mycket som möjligt. Vidare får inte förhör genomföras mer ingående än omständigheterna kräver och det får inte ske fler gånger än som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa. Av olika skäl kan det dock ibland vara nödvändigt att prata med barnet mer än en gång, t.ex. kan barnet vara rädd för att berätta, barnet kanske inte tror att det som han eller hon har att säga är viktigt, det kan också ta tid för själva minnesprocessen och barnet kanske inte vågar tala om svåra saker. Fenomenet hypermnesi innebär att man minns mer för varje gång man utfrågas och det innebär att förundersökningen ibland har att vinna på ytterligare förhör. Det bör vara samma person som håller samtliga förhör med barnet. Antalet förhör med barnet skall avgöras från fall till fall. Ofta finns mycket som talar för flera förhör med barnet, men utgångspunkten måste ändå alltid vara att det inte hålls fler förhör än vad som motiveras av utredningens art och hänsynen till barnets bästa.⁵³

Fuk 18§ stadgar att barnförhör *bör* hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften. Med kompetens åsyftas barnkompetens, d.v.s. kunskaper om hur barn tänker och uttrycker sig o.s.v. Det kan vara svårt att närma sig ett barn som har utsatts för

---

⁵² Prop. 1998/99:133, s. 9

⁵³ SOU 2000:42, s. 73f

övergrepp och förhørsledaren måste kunna skapa en god och förtroendefull relation till barnet under förhöret. Förhørsledaren bör också ha goda kunskaper kring rutiner vid samverkan med andra myndigheter samt kunskap att avgöra när den egna kompetensen inte räcker till för att kunna ta hjälp av någon sakkunnig i t.ex. barnpsykologi. Förhørsledaren måste även kunna ta hänsyn till barnets ålder, utveckling, sociala situation, brottets karaktär och frekvens. Förhørsledaren måste vidare ha införskaffat kunskap om det enskilda barnet och dess livssituation samt om gärningsmannen.⁵⁴

Vid förhör med barn behövs gott om tid. Det är mycket påfrestande för barnet att våga tala om det allra svåraste och barnet behöver tid att knyta an till och vinna förtroende för den vuxna förhørsledaren. Det kan behöva hållas flera förhör eftersom barn ofta berättar om det värsta sist. Barnet kan i värsta fall uppleva ett sekundärt trauma i mötet med sjukvård, socialtjänst och polis om barnet bemöts på fel sätt⁵⁵

Barnförhör bör alltid hållas av någon med särskild kompetens och fallenhet för uppgiften, men det måste finnas möjlighet att låta någon annan hålla förhör med barn om förhöret brådskar och ingen särskilt utbildad barnförhørsledare finns att tillgå.⁵⁶

I Fuk 19§ ges till sist en möjlighet att låta någon med särskild sakkunskap i barn- eller förhørspsykologi biträda vid förhöret eller yttra sig angående värdet av barnets utsaga. Detta bör enligt samma paragraf ske om utsaga av barn är av avgörande betydelse för utredningen, med hänsyn till barnets ålder och utveckling samt brottets beskaffenhet. Så kan vara fallet om barnet har ett fysiskt eller psykiskt funktionshinder och därmed har extra svårt att uttrycka sig.⁵⁷

RB 23:10 6 st anger att vårdnadshavare bör närvara vid förhör såtillvida detta kan ske utan men för utredningen. Dock är det inte sällan vårdnadshavarna själva som är misstänkta när det handlar om brott som begås mot barn, varpå det i många fall inte är möjligt för barnet att ha någon av föräldrarna med på förhöret, se tidigare avsnitt 3.2.

Reglerna i Fuk är som nämnts mycket generella och det finns ingen detaljreglering kring typen av frågor eller hur förhöret i övrigt skall gå till. Hur förhørsledaren väljer att ställa

---

⁵⁴ SOU 2000:42, s. 51ff

⁵⁵ Hindberg (2006), s. 116f

⁵⁶ SOU 2000:42, s. 53

⁵⁷ A.a. s. 69

sina frågor har en absolut avgörande betydelse för hur förhöret faller ut, i synnerhet vid förhör med barn som ogärna berättar av olika anledningar (se avsnitt 4.5 om barn som inte berättar).

Under barnförhör bör åklagaren alltid närvara och följa förhöret i angränsande medhörningsrum via monitor och medhörning. Särskilda skäl bör föreligga för att åklagaren inte skall närvara.⁵⁸ Åklagarens närvaro är viktig för att kunna ställa kompletterande frågor, avhjälpa eventuella brister eller avbryta förhöret. Åklagaren kan också snabbare fatta beslut och ge nya direktiv vilket ger bättre förutsättningar för att hinna slutföra förundersökningen i enlighet med Fuk 2a§. Försvaret måste med stöd av artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna också ges möjlighet att närvara vid förhör med barn för att kunna ställa kompletterande frågor, eftersom barnet som regel inte själv närvarar vid huvudförhandling. Försvaret kan också i efterhand (dock före huvudförhandlingen) titta igenom videokopia eller dialogutskrift av förhöret och därigenom ges möjlighet att ställa kompletterande frågor.⁵⁹

Av rent praktiska skäl är det av stor vikt att även socialtjänsten närvarar vid barnförhör eftersom åklagaren kan komma att besluta om tvångsmedel i form av anhållande av en eller båda vårdnadshavarna och socialtjänsten sådant fall får chansen att ligga steget före vad gäller de omedelbart följande insatser som måste göras från socialtjänstens sida som en konsekvens av frihetsberövandet. Inte sällan fattas av socialtjänsten ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt LVU efter vad som har framkommit i förhöret, oavsett vad åklagaren fattar för beslut. Det som kan vara för vaga uppgifter för åklagaren ur ett straffrättsligt perspektiv kan vara alldeles tillräckligt starka uppgifter ur socialtjänstens perspektiv för att kunna ingripa i syfte att skydda barnet.

3.5.1 Frågetyper

Hur bör man genomföra ett förhör för att få ut så mycket information som möjligt från barnet? Eftersom målsättningen är att barnet skall berätta fritt själv bör frågorna inledningsvis vara *öppna*. Barnet bör göras medvetet om att flera svar än "ja" och "nej" förväntas. Målsättningen är att barnet skall berätta så mycket som möjligt med egna ord

---

⁵⁸ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn (2006) s. 16

⁵⁹ Rikspolisstyrelsen. Brott i nära relationer (2009) s. 84f

och förhørsledaren bör därför inte avbryta eller komma med inlägg eller kompletterande frågor förrän barnet behöver det.⁶⁰ Nedan följer exempel på introduktionsfrågor som öppnar för en fri berättelse från barnet och som inte styr barnet i en viss riktning.⁶¹

- *Vet du varför du är här hos polisen idag?*
- *Det är viktigt för mig att förstå varför du har kommit hit idag, skulle du kunna berätta om det?*
- *Du har ju pratat med (någon person) om jobbiga saker som har hänt hos din mamma, jag skulle vilja att du berättade om vad som har hänt för mig.*
- *Kan du berätta för mig vad som hände i tisdags?*

Det är viktigt att inspirera barnet att berätta mer om detaljer när barnet väl har börjat berätta. Även i detta läge bör ställas öppna, icke ledande frågor som uppmuntrar barnets fria berättelse t.ex. "Kan du berätta mer om det?".⁶²

Det är också möjligt att vara mer tydlig och specifik i sina öppna frågor⁶³, t.ex:

- *Du berättade förut att din mamma blev arg när ni åt middag, kan du berätta allt som hände vid den händelsen.*
- *Du sa att du är ledsen för att det har hänt något i din familj, kan du berätta vad det är som har hänt i din familj.*
- *Förut nämnde du något om en annan gång, kan du berätta om den gången.*

Forskning har visat att ett barn som tränas att berätta om vardagliga händelser från det episodiska minnet innan de tillfrågas om anledningen till förhöret återger ännu mer information under själva huvuddelen av förhöret jämfört med de som inte har fått sådan träning. Som förhørsledare kan man därför ha att vinna på att ställa några frågor kring något som barnet nyligen har varit med om, t.ex. en tennisträning, skollov, kalas etc.⁶⁴ Svaren på dessa frågor kan också ge förhørsledaren, åklagaren och sedermera rätten en insikt om det specifika barnets förmåga att kunna beskriva händelser det varit med om.

---

⁶⁰ Cederborg (2000), s. 68ff

⁶¹ Till frågetyperna har inspiration hämtats från Cederborg (2000), s.69ff

⁶² Cederborg (2000), s. 70

⁶³ Se fotnot 61

⁶⁴ Cederborg (2000), s. 104

När de öppna frågorna till slut inte ger något mer kan förhørsledaren övergå till *fokuserade frågor*. Denna typ av frågor är nödvändiga för att få fram detaljinformation om t.ex. brott, person eller objekt. Barnet bör förstå av frågan att det förväntas ge ett mer detaljerat svar. Nyckelorden vid denna typ av frågor är Vem? Vad? Var? När? Varför? och Hur?⁶⁵, t.ex.:

- *Var ligger huset som du berättade om?*
- *Vem var du där med?*
- *Hur gjorde mamma när hon slog dig?*
- *Vad gjorde (någon person) efter att han hade stängt dörren?*

Det kan vara viktigt att bekräfta för barnet vad som har framkommit under förhöret genom en *sammanfattning*. Denna måste bygga direkt på vad barnet tidigare har sagt.⁶⁶

- *För att vara säker på att jag har uppfattat dig rätt skall jag försöka sammanfatta vad du har sagt. (Sammanfattning). Stämmer det?*
- *Du sa (sammanfattning). Stämmer det?*

Det finns en risk att förhørsledaren sammanfattar barnets utsaga felaktigt och att barnet inte rättar förhørsledaren, därför bör barnets egna ord användas i sammanfattningen i den mån det går. Sammanfattning bör användas med restriktivitet.

Verbalisering innebär att förhørsledaren sätter ord på barnets gester och icke verbala reaktioner.⁶⁷

- *Nu ser jag att du säger nej med ditt huvud.*
- *Jag ser att du pekar på din högra arm.*

Ett *förtydligande* från barnet kan behövas om barnet gett motsägelsefulla beskrivningar. För att inte barnet skall uppfatta uppmaningen som anklagande kan det vara bra att skylla på sig själv.⁶⁸

---

⁶⁵ Se fotnot 61

⁶⁶ Se fotnot 61

⁶⁷ Se fotnot 61

⁶⁸ Se fotnot 61

- *Du berättade ju förut om att din mamma blev arg, men jag är ju så glömsk, kan du hjälpa mig att komma ihåg vad du berättade mer?*
- *Kan du berätta igen, jag förstod inte riktigt hur du menade.*

Ledande och *slutna frågetyper* är riskabla på så vis att barnet kan känna sig tvingat att svara antingen "ja" eller "nej". Forskning har också visat att yngre barn ibland svarar "ja" på frågor om händelser som aldrig har inträffat. Om man skall använda sig av slutna frågetyper bör barnet ha uppmanats i förväg om att säga ifrån om alternativen som ges inte stämmer. Slutna frågor bör ställas med ett öppet avslut så att barnet har möjlighet att lägga till ytterligare svarsalternativ.⁶⁹

- *Var din mamma eller någon annan hemma då?*
- *Har du berättat det här för din mamma eller någon annan?*
- *Hände det på väg till skolan eller någon annanstans?*

Lika de slutna frågorna är de *ledande yttrandena*. Skillnaden dem emellan är att de ledande yttrandena fokuserar på detaljer i berättelsen som barnet inte nämnt tidigare. Den här typen av fråga innebär alltså att en förväntan ställs på barnet om svar på en händelse som kanske kan ifrågasättas. Om barnet inte känner igen eller kommer ihåg händelsen finns en risk att barnet kan komma att berätta något som inte stämmer. I bästa fall leder dock ledande yttranden från förhållaren till att ge svar på frågor om detaljer. Frågorna bör vara ställda så att svaret från barnet inte styrs av frågan.⁷⁰

- *Hur trivs du hemma?*
- *Varför gjorde han så?*
- *Hur såg hans jacka ut?*

Ett ledande yttrande som uttalas flera gånger kan bli ett *suggestivt yttrande*. Med suggestiva yttrandena menas frågor där förhållaren tar saker, händelser, eller situationer för givna och ställer frågor utifrån det utan att barnet självt har avslöjat detaljer. Den här

---

⁶⁹ Se fotnot 61

⁷⁰ Se fotnot 61

typen av frågor och yttranden bör absolut undvikas eftersom risken är stor att de inverkar negativt på barnets berättelse.⁷¹

- *Det verkar som att din mamma är dum mot dig hemma?*
- *Det måste ha varit en jobbig händelse?*
- *Berätta vad han har gjort vid andra tillfällen (utan att barnet har berättat att det har varit fler tillfällen).*
- *Vad gjorde han mer (utan att barnet har berättat att han har gjort något mer)?*

Som förhållsledare kan det ibland vara svårt att förstå vad barnet menar och ofta kan det vara nödvändigt att fråga om. Upprepade frågor kan enligt forskning⁷² påverka barnen att ändra sina svar i tron att barnets svar var fel eller otillräckligt. Hos barnet kan det bero på en önskan att vilja göra rätt och att leva upp till förväntningar som barnet kanske tror finns. Som förhållsledare är det därför viktigt att poängtera att en upprepade fråga inte innebär att barnet har svarat fel, utan att förhållsledaren inte riktigt har förstått barnets svar.

3.5.2 Barn som inte berättar

Barn har mycket svårt att berätta om våld och övergrepp även i de fall de minns vad som har hänt. Det medför i sin tur att många barn lider i det tysta samt att saken, när den väl kommer till polisen och socialtjänstens kännedom, kan vara mycket svårutredd. Det finns flera olika skäl till varför barn inte berättar för någon utomstående att de har varit med om misshandel eller försummelse.

En förutsättning för att barn skall kunna berätta om våld och övergrepp är att de har någon att vända sig till, vilket många barn i utsatta situationer upplever att de inte har.⁷³

Många barn har inte förmågan att berätta. Det är de allra yngsta barnen, 0-1 år, som drabbas av den allra allvarligaste misshandeln och barn i den åldern kan inte berätta vad de har varit med om. Har barnet en fysiskt eller psykiskt funktionshinder kan det också ha svårt att förmedla vad det har upplevt. Ett annat hinder är om barnet inte kan svenska eller talar dålig svenska. Psykosocialt missanpassade barn kan också sakna förmåga

---

⁷¹ Se fotnot 61

⁷² Cederborg (2000) s. 79

⁷³ Hindberg (2006), s. 115

att berätta om vad de har varit med om eftersom de är ovana att formulera egna tankar och behov och har för vana att inte ställa några krav.⁷⁴

En del barn är inte medvetna om att de har utsatts för övergrepp. Små barn har ingen kännedom om lagen och är därför inte medvetna om att fysiskt våld är övergrepp som är förbjudet. Något äldre barn kan tro att situationen ser likadan ut i alla familjer och att våld är det normala, s.k. normalisering.⁷⁵

Inom familjen talar man inte om våldet och till slut kan barnet börja tvivla på sin egen verklighetsuppfattning och berättar inte av den anledningen. Föräldrarna är barnets trygghet trots att de utsätter barnet för övergrepp. Barn är lojala och vill skydda och försvara sina föräldrar av rädsla för att bli ifråntagna den lilla trygghet de har. Dessutom kan barnet ha en stor skräck för konsekvenserna som följer om barnet berättar vad som pågår hemma. Att vara den som är orsaken till att en förälder kanske hamnar i fängelse kan göra att många äldre barn väljer att inte berätta.⁷⁶

Andra orsaker till att barn inte berättar om våld kan vara förnekande från barnets sida för att slippa tänka på de jobbiga händelserna och för att slippa kännas vid dessa. Känslor av skuld och skam kan också bidra till oviljan att berätta. Barn som sviks av dem som står dem närmast och som barnen är beroende av kan själva ta på sig skulden för övergreppen och berättar ogärna om de handlingar som associeras med skuldkänslor. Dessutom kan barnen känna sig medskyldiga i tron att de förtjänade att bli slagna på grund av dåligt uppförande.⁷⁷

3.5.3 Minnesfunktionen hos barn

I känsloladdade och traumatiska situationer tenderar minnesbilderna hos barn, precis som hos vuxna, vara mycket konsekventa och särskiljbara från andra minnen. Barn under fyra år har dock benägenhet att glömma de detaljer som inte är av central betydelse i sammanhanget. Ända ner till två och ett halvt till tre års ålder anses barn kunna minnas och återge känsloladdad information.⁷⁸ Dock kan traumatiska händelser - och särskilt

---

⁷⁴ Hindberg (2006), s. 113

⁷⁵ A.a. s 113

⁷⁶ A.a. s. 114f

⁷⁷ A.a. s. 115

⁷⁸ Schelin (2007), s. 113

sådana i tidig barndom – inverka negativt på minnesförmågan. När barn skall plocka fram minnen av känsloladdade händelser kan stressen också påverka negativt genom att försämra åtkomligheten av händelsen. I dessa sammanhang är det av avgörande betydelse att barnet känner sig trygg med förhållare samt de övriga vuxna som skall lyssna, för att få ut en så detaljerad berättelse som möjligt.⁷⁹ Om barnet känner sig stressat i en förhörssituation blir det svårare för barnet att plocka fram händelseinformation.⁸⁰

Vissa barn får parallellt med polisförhör samtalsterapi på ungdomspsykiatriska kliniker. Det finns då en risk att barnet påverkas att minnas något som inte har hänt och barnet kan på så sätt ge en felaktig berättelse till polisen. Det är viktigt att andra professionella som kommer i kontakt med barnet under förundersökningen inte påverkar barnet utan ger polis och åklagare möjlighet att få en så opåverkad berättelse som möjligt.⁸¹

Barn kan också blanda ihop källan till det de skall berätta om med andra upplevelser i samband med händelsen. Fenomenet kallas *källglömska* och medför risk för att barnet ger felaktig information.⁸² Förhållarens frågor kan, om de ställs ledande eller som ett påstående, göra att barnet föreställer sig det som förhållaren frågar om och därigenom utvecklar ett detaljerat oriktigt minne, särskilt om det sker vid upprepade tillfällen (t ex "Hände det någon gång att din pappa slog din lillasyster med öppen hand på kinden och att din pappa sedan sade åt din lillasyster att säga att hon fick blåmärket när hon ramlade?"). Barnen tänker sig då händelsen och ju mer de föreställer sig den, desto mer blir den verklig för dem och därigenom svår att skilja från de riktiga minnena.⁸³

Barn kan naturligtvis också ljuga medvetet av olika anledningar. T ex kan barnet vilja undvika bestraffning, undvika skam, barnet kan vilja skydda någon det tycker om eller någon de är beroende av. Barn kan också ljuga för att få en belöning, d.v.s. för egen vinnings skull. Ibland kan barn som lämnar detaljerade och sanningsenliga berättelser plötsligt redogöra för osannolika händelser. Detta är förklarbart ur ett psykologiskt perspektiv och är därför inte skäl nog för att ifrågasätta barnets tillförlitlighet vad gäller den initiala berättelsen. Känslor är svåra att beskriva för både barn och vuxna och för barn kan där-

---

⁷⁹ Christianson et al. (1998) s. 120f

⁸⁰ A.a. s. 126

⁸¹ Cederborg (2000), s. 39ff

⁸² SOU 2000:42, s. 73

⁸³ A.a. s. 122f

för berättelser av fantasikaraktär ses som ett sätt att uttrycka känslor såsom ilska, svek, vanmakt och kränkt integritet.⁸⁴

3.5.4 Barnanpassad miljö

För att barnet skall känna sig tryggt i förhörsmiljön bör den vara väl anpassad för ändamålet. Både vänt- och videoförhörssrum bör ligga lugnt och avskilt för att undvika att icke involverade personer rör sig i lokalerna. Det bör finnas en separat entré för att barnet skall slippa ta långa vägar genom polishuset. Miljön i både vänt- och videoförhörssrum skall vara tilltalande för barnet samtidigt som den inte skall vara alltför distraherande i form av exceptionella leksaker. I förhörssrummet bör helst inte finnas några leksaker, men väl något att dricka till barnet samt näsdukar. Det kan vara bra att ha hjälpmedel såsom penna och papper nära till hands om barnet behöver förtydliga något redan beskrivet, t.ex. i form av en ritning. Barnet och förhørsledaren skall synas tydligt i bild och bör sitta i sköna, vinkelplacerade stolar. Stolar som placeras mittemot varandra med ett bord emellan skapar distans mellan barnet och förhørsledaren och det är svårt att få både barn och förhørsledarens ansikten med i bild. Om en tolk närvarar vid förhöret bör han eller hon sitta bredvid förhørsledaren så att barnet slipper vrida på huvudet och så att han eller hon också syns tydligt i bild.⁸⁵

3.5.5 Tolk

Talar barnet ingen eller dålig svenska är användandet av tolk nödvändigt. Det är inte ovanligt att tolk används vid förhörstillfället för att säkerställa att barnet verkligen förstår alla frågorna på ett riktigt sätt, samt att barnet självt kan göra sig förstådd på ett enkelt sätt.

De tolkar som används förmedlas vanligen av tolkförmedlingar. Det är viktigt att tillse att det är en rättstolk som tolkar. En rättstolk har specialkompetens för att tolka inom rättsväsendet både vad gäller förfaranden och det fackspråk som används.

Även om fördelarna överväger bör förhørsledaren känna till att det finns vissa risker med användandet av tolk. Då förhørsledaren själv inte förstår konversationen som pågår mellan barnet och tolken kan ju förhørsledaren egentligen inte veta säkert att frågorna

---

⁸⁴ SOU 2000:42, s. 124f

⁸⁵ Rikspolisstyrelsen. Brott i nära relationer (2009) s. 84

ställs på det sätt som förhørsledaren avser. Tolken skall översätta förhørsledarens fråga så ordagrant som möjligt och inte göra egna tillägg eller förändringar. Om inte förhørsledaren visar med gester skall inte heller tolken göra det på eget initiativ. Ber barnet om ett förtydligande av en fråga skall tolken först vända sig mot förhørsledaren och översätta frågan om förtydligandet, få ett sådant av förhørsledaren och sedan översätta förtydligandet till barnet.

Förhørsledaren ställer förhoppningsvis öppna, noggrant utvalda och välformulerade frågor och använder sig kanske av någon av de frågetyper som finns nämnda ovan. Då skillnaden mellan t.ex. slutna frågor och ledande yttranden är hårfin är det av stor vikt att tolken verkligen gör en korrekt översättning så att inte frågetypen blir av en annan karaktär när den når barnet på barnets språk.

Eftersom det inom vissa språk finns stora dialektala skillnader är det viktigt att i förväg ta reda på att barnet och tolken pratar samma dialekt. Om barnet och tolken inte förstår varandra tillräckligt bra kommer man att behöva utsätta barnet för ytterligare ett förhörstillfälle.

En negativ konsekvens av användning av tolk är att ett sådant förhör tar betydligt längre tid och risken med långa förhör är att barnet tröttnar. Man bör under långa förhör ta paus så fort barnet uttrycker eller på annat sätt signalerar att det behöver vila. Ibland kan man behöva dela upp längre förhör i flera kortare förhör för barnets skull. Eftersom tolkarna har många tolkuppdrag är en risk med att dela upp förhöret att barnet möter en ny tolk vid varje nytt förhör.

3.6 Samverkan mellan myndigheter

Den generella skyldigheten för myndigheter att samverka finns lagstadgad i 6§ Förvaltningslagen, där det framgår att varje myndighet skall lämna andra myndigheter hjälp inom ramen för den egna verksamheten. För socialtjänstens del finns regleringen reglerna kring samverkan i Socialtjänstlagen 5:1a.

SoL 5:1a 1 men

Socialnämnden ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. Ifråga om utlämnande av

uppgifter gäller de begränsningar som följer av 15 kap. denna lag och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Nämnden ska aktivt verka för att samverkan kommer till stånd.

Här framgår att det är på socialnämnden som huvudansvaret vilar för att samverkan skall komma till stånd. I praktiken är det dock huvudsakligen polisen som sköter kontakten mellan myndigheterna.⁸⁶ Gällande polisen finns samverkan reglerat i Polislagen 3§.

PL 3§ 1 st

Polisen skall samarbeta med åklagarmyndigheterna. Samarbete skall också äga rum med andra myndigheter och organisationer vilkas verksamhet berör polisverksamheten. Särskilt åligger det därvid polisen att fortlöpande samarbeta med myndigheterna inom socialtjänsten och snarast underrätta dessa om förhållanden som bör föranleda någon åtgärd av dem.

Polisen har enligt Fuk 16§ skyldighet att underrätta socialmyndigheten om det kan antas att det som framkommit kan medföra ett ingripande av socialnämnden. Samarbetet mellan polis och åklagare finns inte närmare reglerat. Av SoL 14:1 1st framgår att *var och en* som får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd *bör* anmäla detta till nämnden. I 2 st stadgas att *myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom* samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten och kriminalvården *är skyldiga* att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Parallellt med polisens förundersökning pågår därför i princip alltid en utredning hos socialtjänsten som rör barnet. Följaktligen är det oftast av stor vikt att socialtjänsten närvarar i medhörningsrummet när det hålls videoförhör med barn. Polisen och socialtjänsten har dock olika syften med sina respektive utredningar och det kan lätt leda till intressekonflikter. Socialtjänsten verkar för att skydda och stödja barnet och polisens främsta mål är att finna en gärningsman. För socialtjänstens del kan det vara viktigt att prata med barnet i ett så tidigt skede som möjligt, medan det för polisen av utredningstekniska skäl kan vara bättre att avvakta ett kort tag.

---

⁸⁶ SOU 2000:42 s.75

Från socialtjänstens sida finns ingen skyldighet att polisanmäla misstänkta brott mot barn, utan en bedömning görs om barnets bästa.⁸⁷

Vad gäller åklagarmyndigheten finns skyldighet att samverka inte särskilt föreskrivet i lag, men i Åklagarmyndighetens handbok skrivs att det är angeläget för åklagare att samverka med företrädare för främst socialtjänsten samt hälso- och sjukvården.⁸⁸

Planeringen av nödvändiga åtgärder i en förundersökning kan ske genom samråd mellan socialtjänsten, polisen och åklagarmyndigheten. Ibland finns även barnhälsovård och ungdomspsykiatri representerad. Genom samråd kan man komma fram till en gemensam prioritering av i vilken ordning de inblandade myndigheterna bör vidta sina respektive åtgärder.⁸⁹ Enligt SoL 11:2 skall vårdnadshavarna informeras om att utredning inleds. Socialtjänsten bör samråda med polisen innan vårdnadshavaren underrättas då den polisiära utredningen har mycket att förlora på att det kommer till vårdnadshavarnas kännedom att utredning pågår innan polisen har hunnit prata med barnet.

Enligt Diesen och Diesen tycks det finnas en ömsesidig misstro mellan de olika institut som är inblandade när barn far illa. Inom sjukvården finns en ovilja att anmäla misstänkt barnmisshandel till socialtjänsten och detta av två olika skäl. Dels kan finnas en ovilja hos den enskilde individen att ta på sig rollen som anmälare, dels en rädsla för att en anmälan skall verka kontraproduktivt, d.v.s. att barnet kanske inte får vård om det blir misshandlat igen. Från socialtjänstens sida finns ibland en väldigt svag tro på resultat av polisutredningen och där görs ibland bedömningen att en anmälan inte är för familjens bästa. Socialen har familjen som utgångspunkt i sina utredningar och polisen har som främsta uppgift att finna en gärningsman. Här kan uppstå konflikter när två olika arbetsätt möts och risken är att ingen gör någonting och att det går ut över barnen.⁹⁰

3.6.1 Barnahus

För att förbättra förundersökningskvaliteten, de psykosociala insatserna till barnet och samverkan mellan de involverade myndigheterna fick Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicin och Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen 2006-2007 att ingå i

---

⁸⁷ Johansson (2011), s. 36

⁸⁸ Åklagarmyndigheten. Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn (2006) s. 7

⁸⁹ Rikspolisstyrelsen. Brott i nära relationer (2009) s. 75

⁹⁰ C. Diesen & E. Diesen (2009), s. 256

myndighetssamverkan i gemensamma lokaler för barn som misstänks vara utsatta för brott; s.k. barnahus. Tanken är att barnen skall utredas på samma ställe i en barnanpassad miljö.⁹¹ År 2010 fanns 22 institutioner som använder sig av konceptet. De använder sig av namn som Kriscentrum för barn och ungdomar, Barnahus, Barnrättscentrum, Barncentrum och Stödcentrum för barn och unga.⁹² I Samverkansmyndigheternas kriterier för landets barnahus framhålls att kompetent personal, med avtal som reglerar åtgärderna för respektive myndighet, i barnanpassade lokaler skall kunna ge första krisstöd samtidigt som verksamheten i barnahus noggrant dokumenteras. Man strävar efter att det på barnahus skall finnas representanter från socialtjänst, rättsväsende, barnmedicin, gynekologi, rättsmedicin och barn- och ungdomspsykiatri.⁹³

Specifik reglering för samverkan i barnahus saknas men den generella skyldigheten för myndigheter att samverka i 6§ Förvaltningslagen tillämpas. Socialtjänsten och polisen leder varsin parallell utredning där socialtjänstens utredning syftar till att utreda barnets behov av skydd och stöd medan polisens förundersökning syftar till att utreda brottsmisstanken.⁹⁴

Ute i landet är variationerna stora – hos vissa polismyndigheter finns kompletta barnahus medan andra endast har enstaka barnutredare utspridda i organisationen.

3.7 Barnkompetens

3.7.1 Barnkompetensen inom polisen

Polisens barnutredare genomgår en gedigen utbildning indelad i tre steg och om totalt ca tre månader. I utbildningen ingår förhörsteknik, psykologi, barns minnesfunktion, utvecklingsnivåer, olika handikapp m.m. De poliser som har genomgått barnutredarutbildningen har en relativt hög barnkompetens. Denna barnkompetens är dock förbehållen relativt få inom polisen då de allra flesta poliser saknar särskild utbildning gällande barn. Det är en stor andel poliser som kommer i kontakt med barn i sitt arbete, även bland dem som inte jobbar som barnutredare. Det kan t.ex. röra sig om fall där en patrull ingriper i ett lägenhetsbråk, eller ett fall där anmälningen inkommer under en tid på dygnet när det inte finns några barnutredare i tjänst. En utredning har mycket att vinna

---

⁹¹ Kaldal m.fl. (2010), s. 8

⁹² Kaldal m.fl. (2010), s. 25

⁹³ A.a. s. 59

⁹⁴ Johansson (2011), s. 35f

på långtgående förstahandsåtgärder, men om de poliser som initialt handlägger barnärendena inte har tillräcklig barnkompetens kan effekten istället bli den motsatta. För att Sverige skall anses kunna leva upp till barnkonventionens krav måste samtliga poliser ges en god allmän kompetens i att utreda och handlägga ärenden där barn är inblandade genom polisens grundutbildning.⁹⁵

3.7.1.1 Handledning

Med handledning förstås stöttning, hjälp och avlastning i grupp med hjälp av någon som har genomgått handledarutbildning. Handledaren bör vara insatt i ämnet brott mot barn. Bland barnutredare är det relativt vanligt att ta hjälp genom handledning. Handledaren är ofta socionom, psykoterapeut eller professionell på annat sätt och är ofta knuten till myndigheten som konsult.

3.7.2 Barnkompetens inom åklagarmyndigheten

För att bli åklagare genomgår man först juristutbildning (270 poäng) och därefter två års notarietjänstgöring vid tings- eller förvaltningsrätt. Efter det genomgår man en nio månader lång anställning som åklagaraspirant innan man slutligen kan anställas som assistentåklagare. För att barnperspektivet skall finnas med som en ledstjärna under hela utredningen är det viktigt att åklagaren har en god barnkompetens. De åklagare som specialiserar sig på barnärenden bör ges lämplig vidareutbildning.

3.7.3 Barnkompetensen i rätten

Samtidigt som polis och åklagare ges, åtminstone viss, utbildning i barn saknar de domare som handlägger dessa mål all form av utbildning.⁹⁶ Läs mer om riskerna med denna avsaknad av utbildning och om vuxenrationalitet i kapitel 4.4.

---

⁹⁵ SOU 2000:42, s.49

⁹⁶ Diesen (2005), s.203

4 Barnet i rätten

Teoretiskt sett har de barn som blir utsatta för brott av en vuxen i Sverige bättre förutsättningar i brottmålsprocessen än det barn som utsätts för samma brott i ett annat land. Det finns nämligen inget annat land som ger barnen ett så starkt lagligt skydd och stöd som Sverige. Ändå ligger Sverige i botten i Europa vad gäller uppklaringsprocenten för brott som misshandel och sexuella övergrepp mot barn. Det är många faktorer som spelar in vad gäller jämförandet med andra länder och uppklaringsprocenten, t.ex. har vi i Sverige en hög anmälningsbenägenhet, men faktum är att ambitionen att skydda barnet från den press som en brottsutredning innebär gör att brotten blir svårutredda och svårbevisade.⁹⁷

4.1 Barnets bästa och likhet inför lagen

För att få någon dömd i Sverige ställs höga krav på bevisningen - brottet skall styrkas bortom rimligt tvivel. Naturligtvis gäller samma höga krav när brottsoffret är ett barn och därför är det så viktigt att det är personer med engagemang och rätt kunskap som kommer i kontakt med barnen under förundersökning och rättegång.

Endast 5-10 % av anmälda fall av misshandel eller sexuella övergrepp mot barn leder till åtal.⁹⁸ Christian Diesen, professor i processrätt vid Stockholms Universitet, anser att ett barnärendes fortlevnad är beroende av vilka som kommer att hantera det eftersom en fällande dom för gärningsmannen endast kan uppnås med rätt polis, förhørsledare, åklagare, målsägandebiträde och domare. För ringa brott hänger det enligt Diesen på vem som tar upp anmälan, eftersom vissa poliser och åklagare tycks anse att polisanmälan är en tillräcklig varning om det är första gången en person blir anmäld. Även för vissa allvarigare brott, såsom barnmisshandel som medfört synliga skador, hävdar Diesen att samma attityd förekommer trots att anmälningsmottagaren både kan konstatera och dokumentera skadorna och trots att det finns vittnen.

---

⁹⁷ Diesen (2005), s. 196

⁹⁸ A.a. s. 197

4.2 Uppspelning av videoförhör

Enligt RB 36:4 skall rätten med hänsyn till omständigheterna pröva om den som är under 15 år får höras som vittne. I RB finns ingen bestämmelse som rör målsägande på samma sätt. I departementspromemorian Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn, 1991, s. 72, menar man dock att bestämmelsen i RB 36:4 skall tillämpas analogt även på minderåriga målsäganden. I praktiken hör man dock väldigt sällan barn i rätten.⁹⁹ Det finns inga formella hinder att göra det, men av hänsyn till barnet anses det lämpligast att förhöret videofilmas.¹⁰⁰ Dock strider detta tillvägagångssätt mot principen om bevisomedelbarhet, se följande avsnitt.

Principen om *bevisomedelbarhet* skall inte blandas ihop med omedelbarhetsprincipen, som innebär att endast sådant material som upptas vid huvudförhandlingen i målet får läggas till grund för domen. Principen om bevisomedelbarhet innebär att bevisningen skall företes så direkt som möjligt vid huvudförhandlingen.

RB 35:14 1st

En berättelse, som någon har avgett skriftligen i anledning av en redan inledd eller förestående rättegång, eller en uppteckning av en berättelse, som någon i anledning av en sådan rättegång lämnat inför åklagare eller polismyndighet eller annars utom rätta, får åberopas som bevis i rättegången endast

- 1. om det är särskilt föreskrivet,*
- 2. om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandling eller i övrigt inför rätten eller*
- 3. om det finns särskilda skäl med hänsyn till de kostnader eller olägenheter som ett förhör vid eller utom huvudförhandling kan antas medföra, vad som kan antas stå att vinna med ett sådant förhör, berättelsens betydelse och övriga omständigheter.*

RB 35:14 3 st

Vad som sägs i första och andra styckena om en skriftlig eller upptecknad berättelse skall också tillämpas i fråga om en ljudupptagning eller ljud- och bildupptagning av en berättelse.

---

⁹⁹ Sutorius, Kaldal (2003), s. 295f

¹⁰⁰ SOU 2000:42, s. 68

I RB 35:14 finns således ett förbud mot att åberopa skriftliga utsagor som bevis i rättegången, men paragrafen innehåller också tre undantagsstadganden. Det första undantaget medger skriftliga utsagor om det är särskilt föreskrivet. Det andra undantaget medger att skriftliga utsagor får användas som bevis om inte förhör kan hållas och det tredje undantaget som anges är om det finns särskilda skäl. Enligt praxis¹⁰¹ kan förhör med barn, i de fall det inte bedöms som lämpligt att barnet hörs i rätten, redovisas genom uppläsning av dennes berättelse.

Tanken med principen om bevisomedelbarhet är att domaren själv skall kunna ta del av bevisningen med alla sina sinnen; bevisföremål skall visas upp, vittnen skall komma till rätten och själva berätta o.s.v. Som en följd av denna princip anses därför bevis som förmedlas till rätten i medelbar form, dvs. indirekt form, ha ett lägre bevisvärde än bevis som upptas direkt under huvudförhandlingen. Detta innebär alltså att ett barnförhör som spelas upp på video i rätten tillmätts något lägre bevisvärde än de domstolsförhör som genomförs på plats i rätten. Förutom att det är en naturlig följd av principen om bevisomedelbarhet menar man också att ett tidigare inspelat förhör inte uppfyller samma rättssäkerhetsstandard eftersom man inte vet hur förhöret har gått till, man vet inte vilka frågor som ställts och vad som har sagts innan och efter förhöret, tekniken kan visa bild och ljud av dålig kvalitet m.m. Det är alltså alltid att föredra ur bevisvärderingssynpunkt att barnet självt framträder i rätten.¹⁰²

Enligt den *kontradiktoriska principen* skall ingen dömas ohörd, och den tilltalade skall således alltid beredas möjlighet att yttra sig över åklagarens yrkanden och grunderna för dessa. I Sverige har man valt att spela upp barnets videoupptagna polisförhör från förundersökningen som bevisning. Det finns ingen åldersgräns för barn som hörs inför rätta, men i regel presenteras alltid förhör i videoform i de fall barnen är under tolv. Eftersom vi i Sverige har den kontradiktoriska principen att förhålla oss till måste försvaret således ges möjlighet att ställa frågor till barnet. I Sverige anses det tillräckligt att försvararen ställer sina frågor till barnförhørsledaren. Försvaret måste ha fått ta del av det videoupptagna barnförhöret och beretts tillfälle att förmedla kompletterande frågor till barnet innan huvudförhandlingen. Om inte så har skett föreligger hinder för huvudförhandlingen eller så måste barnets utsaga värderas med stor försiktighet.¹⁰³

---

¹⁰¹ NJA 1963 s. 555

¹⁰² Sutorius, Kaldal (2003), s. 299f

¹⁰³ A.a. s. 298

Dock har man mycket att vinna på att låta barnet slippa domstolsförhör och istället nöja sig med ett videoupptaget förhör. Processen anpassas då efter barnets förutsättningar. Det är inte rimligt att tro att ett barn skall klara en konfrontation i rätten lika väl som en vuxen och dessutom behöva utsättas för ett korsförhör av försvaret. Videoförhöret sker dessutom närmare själva brottet i tiden och med tanke på barns minnesfunktion finns många fördelar med det. Det är också skonsamt för barnet att bara behöva genomföra ett enda förhör, istället för att först höras under förundersökningen och sedan igen under huvudförhandlingen, både vad gäller frågor och den främmande miljön som barnet utsätts för. Barnet kan hämmas av den nya situationen och kvaliteten på barnets utsaga riskerar då att bli mycket sämre. Domaren har inte heller samma tid och möjlighet att ta det i barnets takt och att bygga upp en tillit som en förhørsledare har under förundersökningen.¹⁰⁴ Ett barn som utsätts för endast ett videoförhör och vars talan i saken istället förs av olika ställföreträdare, kan också påbörja en den psykologiska rehabiliteringsprocessen snabbare.¹⁰⁵

4.3 Barnets utsaga

Utsagebevisning skall i rätten betraktas som en beviskedja. Första ledet i kedjan är enbart bevisfaktum och det sista enbart bevistema. Varje mellanliggande led är både bevisfaktum för närmaste efterföljande led och bevistema för det närmast föregående ledet.¹⁰⁶ Med bevisfaktum förstås en omständighet i rättgång som är ett medelbart relevant faktum för rättsföljderna i målet och bevistema innebär det sakförhållande som skall bevisas. Varje del i beviskedjan måste vid bevisvärderingen bedömas enskilt. Det innebär att det slutliga bevisvärdet försvagas genom varje led som inte hundra procentigt bevisar föregående led.¹⁰⁷ Leden i beviskedjan för en utsaga av målsäganden ser ut som nedan:

Händelsen som skall bevisas (slutligt bevistema) → Målsägandens iakttagelse av händelsen → målsägandens tolkning av händelsen → målsägandens minnesbild av händelsen

---

¹⁰⁴ Sutorius, Kaldal (2003), s. 300f

¹⁰⁵ Diesen (2005), s. 196

¹⁰⁶ Ekelöf & Boman (2009), s. 124

¹⁰⁷ Schelin (2007), s. 105

→ målsägandens utsaga om händelsen (bevisfaktum) → vad målsäganden menat med utsagan.¹⁰⁸

Trots de fördelar som står att vinna med videoförhör med barn måste man vara medveten om de nackdelar som finns. Enligt professor Diesen har barn som brottsoffer ett konsekvent bevishandikapp i förhållande till vuxna i och med användandet av videoutsagor eftersom en videoutsaga anses ha ett lägre bevisvärde än en utsaga som framförs i domstolen. För att uppnå samma grad av tillförlitlighet och bevisvärde måste alltså barnets utsaga vara starkare än den vuxne gärningsmannens utsaga endast av den anledningen att den presenteras för rätten genom video. Denna praxis kommer från HD och innebär att den i 1 kap 9 § Regeringsformen stadgade principen om *likhet inför lagen* i praktiken inte innefattar barn.¹⁰⁹ Barnet jämställs dessutom i hög grad med andra förhörspersoner, som i de allra flesta fall är vuxna.

I rätten bedöms utsagans tillförlitlighet enligt ett flertal prejudikat i HD genom att domstolen laborerar med ett antal kriterier – t.ex. detaljriktighet, konstans, känslökoppling, åldersadekvans etc. Om domstolen bedömer utsagan som fullt tillförlitlig med hänsyn till de uppställda kriterierna *kan* den räcka för att fälla en tilltalad mot dennes nekande i en ord-mot-ordsituation utan ytterligare bevisning. För att ett barns utsaga skall klara de uppställda kriterierna och anses fullt tillförlitlig måste den vara så verbalt utvecklad att den klarar kraven på detaljriktighet, precision och nyansering. För ett förskolebarn är det i princip omöjligt att leva upp till de högt ställda kraven och det innebär att det i princip alltid krävs stödbevisning för att få bifall till ett åtal när brottsoffret är ett barn. Rör brottet misshandel finns i vissa fall stödbevisning i form av läkarintyg och kanske i bästa fall vittnen, men gäller brottet sexuella övergrepp har brottet oftast skett utan vittnen och finns inget rättsläkarintyg som dokumenterar eventuella skador är det i princip omöjligt att vinna framgång i rätten. På grund av detta är åtalsfrekvensen vad gäller sexuella övergrepp mot barn mycket låg och det anses i det närmaste hopplöst att åtala för övergrepp mot förskolebarn om det inte finns vittnen, DNA-bevis eller ett erkännande från den misstänkte.¹¹⁰

---

¹⁰⁸ Schelin (2007), s. 105

¹⁰⁹ Diesen (2005), s. 199f

¹¹⁰ A.a. s. 200f

Samtidigt som det är orimligt att ställa samma krav på ett barns utsaga som på en vuxens är det principiellt omöjligt att särbehandla barnet genom att bortse från brister som följer av barnets ålder. I Sverige ställs samma krav på barnets utsaga som på den vuxnas och det innebär att barnets chanser till upprättelse är i de närmaste obefintliga om ingen övertygande stödbevisning finns. Ju yngre barnet är, desto svårare har barnet att detaljerat och strukturerat berätta vad som har hänt och desto större risk föreligger för att åtalet skall ogillas.

4.4 Vuxenrationalitet

Under förundersökningen ges barnet all tänkbar form av positiv särbehandling i form av stöd och skydd, men under rättegången, när det gäller innehåll och detaljrikedom i barnets utsaga likställs barnet med en vuxen. Diesen anser att olikabehandlingen måste öka och inte bara omfatta den sociala och psykologiska delen för att skapa en rättvis situation och för att ge barnen en mer faktisk likhet inför lagen.¹¹¹

Då många gärningsmän som utsätter barn för brott ser till att skapa lojalitet hos det utsatta barnet kan man inte förvänta sig att barnet berättar vad det har blivit utsatt för. Utan specifik utbildning om hur barn fungerar risken för vuxenrationalitet stor. Barnets utåt sett kanske otroliga historia kan avfärdas med invändningar som bygger den vuxna människans "sunda förnuft". Diesen ger som exempel den lille pojken som berättar att farbrorn stack en kniv i hans stjärt och vars utsaga avfärdas som fantasi eftersom man inte funnit några allvarliga ärr i anus. Det pojken gör, som de vuxna inte har förstått, är dock att beskriva smärtan han upplevde.¹¹²

Eftersom domare inte får någon specialutbildning vad gäller övergrepp mot barn är risken med vuxenrationalitet stor när barnets berättelse skall prövas i rätten. Samtidigt är det svårt, enligt principen om allas likhet inför lagen, att särbehandla barnet positivt när barnets utsaga skall värderas och på så sätt bortse från de brister som följer av åldern.¹¹³

---

¹¹¹ Diesen (2005), s.201

¹¹² A.a. s. 203

¹¹³ A.a. s. 201

5 Slutsatser

Ett barnärende är enligt mig mycket mer sårbart än ett ärende med vuxna målsägande. Det finns oerhört många falluckor på vägen och det gäller för både polis, socialtjänst och åklagare att ständigt vara på tårna. En av de absolut viktigaste förutsättningarna för ett gott utredningsresultat är god barnkompetens och förståelse för barns olika behov hos de utredare som barnet möter. Det spelar ingen roll hur många regler och principer som finns till för barnets bästa om inte barnutredaren vet hur dessa skall tillämpas.

Ett typscenario i en förundersökning där ett barn har blivit misshandlat skulle inledningsvis kunna se ut enligt följande: socialtjänsten gör en polisanmälan efter att i sin tur ha fått ta emot en anmälan från förskolan, där barnet har uppgivit för en pedagog att mamma har slagit med ett skohorn. På grund härav träffas åklagaren, socialtjänsten och polisen i ett samråd och man kommer överens om att barnförhör bör hållas inledningsvis. Några dagar innan det planerade barnförhöret begär åklagaren hos tingsrätten att en särskild företrädare skall förordnas interimistiskt för barnet, som vi för enkelhetens skull ponerar inte har några syskon. Vi förutsätter att tingsrätten förordnar en särskild företrädare. Så här långt brukar det mesta vara frid och fröjd.

Ett drömscenario vore sedan att samtliga inblandade parter, d.v.s. åklagare, socialtjänst, polis, särskild företrädare och skolpersonal, kan komma överens om en tid och dag då barnet skall hämtas till förhör från skolan. För att inte barnet skall berätta för vårdnadshavarna att det skall på polisförhör, hämtar den särskilda företrädaren barnet oförberett på skolan för att få höra dess opåverkade berättelse. Eftersom jag här beskriver ett drömscenario följer barnet med den särskilda företrädaren (som barnet precis har träffat för första gången i sitt liv) tillsammans med en trygghetsperson från skolan till polisstationen. Barnförhöret kan genomföras med åklagare, socialtjänst och särskild företrädare i medhörningsrummet och trygghetspersonen i väntrummet. Barnet uppger i en detaljerad och fri berättelse att mamma ofta slår som bestraffning och att hon använder tillhyggen. Barnet kan också visa flera blåmärken vilka omedelbart efter förhöret dokumenteras av en rättsläkare. Åklagaren fattar beslut om att anhålla mamman som är ensam vårdnadshavare. Socialtjänsten fattar beslut om ett akut omhändertagande och placerar barnet i en jourfamilj. Anhållningsbeslutet verkställs och mamman häktas se-

dermera, kringförhör hålls, skohornet och andra tillhyggen tas i beslag och barnet får möjligen vara med om något ytterligare förhör innan det är dags för rättegång. Vid huvudförhandlingen spelas videoförhöret med barnet upp, rättsintyget med barnets skador presenteras, vittnen som kan intyga att barnet haft ovanligt mycket blåmärken hörs och mamman kan dömas för grov fridskränkning.

Tyvärr är världen sällan rättvis och ett drömscenario är dessvärre inte något man bör förvänta sig som barnutredare om man hoppas på att inte bli besviken. Utfallet kan lika gärna bli som följer: efter att den särskilda företrädaren, för dagen klädd i mörk kostym och slips, utan framgång har försökt förmå barnet att tillsammans med en trygghetsperson från skolan följa med till polisstationen, kompromissas tillsammans med barnet om att förhöret skall hållas i ett rum på skolan. Polis, åklagare och socialtjänst beger sig därför med videokameran till skolan. En tolk är också på plats eftersom barnet pratar mycket dålig svenska. Trots att tolken och barnet inte alltid verkar förstå varandra riktigt till hundra procent genomförs förhöret eftersom tolkförmedlingen inte kan skicka en ny tolk till samma dag. Barnet (vars stora trygghet i det nya landet är mamman) berättar i förhöret att mamma ibland blir arg och svarar till sist på en direkt fråga att mamma inte slår när hon blir arg (fast mamman visst slår när hon blir arg). På frågan varför barnet har berättat om sådana händelser för en lärare har barnet en snabbt påkommen men hyfsat trovärdig förklaring. Åklagaren kommer därmed inte att anhålla (anhållande är en av framgångsfaktorerna vid utredningar om brott i nära relation) och socialtjänsten kommer inte att omhänderta barnet (vilket i så fall skulle ge polisen ytterligare möjligheter att få höra barnet opåverkat). När förhöret är avslutat ringer antingen förhørsledaren eller ärendets handläggare hos polisen till mamman och berättar att man har hållit förhör med barnet. Mamman upplyses bl.a. om att det som sagts under förhöret är sekretessbelagt och att hon inte skall tjata på barnet om att berätta. Sedan går barnet hem, förhoppningsvis i sällskap med någon från socialtjänsten som gör ett hembesök. Inom fyra dagar kommer beslutet om det interimistiska förordnandet av särskild företrädare och de detaljerade skälen per post till mamman. Efter det kan man anta att det är ganska lönlöst att höra barnet igen. Finns ingen ytterligare stödbevisning kommer ärendet att läggas ner innan det når tingsrätten.

Trots det starka lagliga skydd som barnet har i Sverige och de förmåner barnet tillförsäkras under förundersökningen jämfört med en vuxen målsägande, är min uppfattning att det i realiteten är mycket svårt att ge ett barn som misshandlas av en eller båda vård-

nadshavarna samma förutsättningar som en vuxen. Faktum är att jag har svårt att se vilken reglering som skulle kunna förändra detta. Jag har i uppsatsen nämnt olika faktorer som kan göra att barn inte berättar, såsom avsaknad av någon att vända sig till, avsaknad av den verbala förmågan att berätta, normalisering, en snedvriden verklighetsuppfattning, förnekande, känslor av skuld och skam m.m. En skicklig förhørsledare kommer i många fall att lyckas med att få barnet att öppna sig och i bästa fall någorlunda fritt och detaljerat berätta vad det har utsatts för, men ingen förhørsledare i världen kommer att kunna få en berättelse från det barn som ännu inte har lärt sig prata. Barn är lojala och tyr sig till den lilla trygghet de har och om den tryggheten riskerar att rubbas som konsekvens av att barnet berättar om händelser i polisförhör krävs en väldigt engagerad och rutinerad särskild företrädare för att övertyga barnet att överhuvudtaget medverka. Den särskilda företrädaren är dock i de flesta fall inget annat än en främmande människa som träffar barnet sporadiskt, medan vårdnadshavaren (i de fall ett akut omhändertagande enligt LVU inte har kommit ifråga) bor tillsammans med barnet och ständigt har möjlighet att påverka. Därför tror jag inte heller att det finns någon särskild företrädare i världen som utan ett genuint engagemang och en enorm drivkraft kan motivera det barn som inte ser sig ha något att vinna på att medverka i förundersökningen, utan istället ser framför sig hur en älskad mamma eller pappa hamnar i fängelse.

Samtidigt som de poliser som är engagerade i barnutredningar ges en gedigen utbildning, saknar domarna som skall döma i målet all form av barnutbildning. Inom andra områden anlitar rätten experter med sakkunskap där det behövs, men i barnärenden dömer man i regel utan att tillföra sakkunskap om barn.

Under förundersökningen särbehandlas barnet positivt genom stöd, skydd och i övrigt genom det särskilda förfarande som används vid barnutredningar, men när det är dags för rättegång jämställs barnet med en vuxen och måste leverera en utsaga som är lika detaljrik och specificerad som en vuxens. För många barn blir det omöjligt att nå upp till beviskraven. Ju yngre barnet är – desto mindre chans har alltså barnet. Genom att ge domare en gedigen barnutbildning, eller genom att tillföra sakkunskap med hjälp av expertis, skulle förståelsen för barnets agerande i många lägen öka. Dock tror jag inte att det alla gånger skulle räcka med att förstå varför barnet inte kan precisera en detaljerad utsaga om den ändå inte, i kombination med övrig stödbevisning, är god nog för att rätten skall anse att det är ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade är skyldig. Inte heller hjälper det att ha kunskap om att barn under fyra år tenderar att glömma de detaljer

som inte är av central betydelse för barnet, om de bortglömda detaljerna är av central betydelse för rätten i skuldfrågan. För att barn skall ha en lika stor chans som en vuxen målsägande skulle man i rätten i vissa fall behöva göra avkall på grundprincipen om allas likhet inför lagen, d.v.s. särbehandla barnet positivt. Gjorde man så skulle man slippa konsekvensen att den som begår brott mot barn klarar sig undan i större utsträckning än den som begår brott mot en vuxen.

Källförteckning

Litteratur

Doktrin

Cederborg, Ann-Christin (2000). *Barnintervjuer: vägledning vid utredningsarbete*. 1. uppl. Stockholm: Liber

Christianson, Sven-Åke, Engelberg, Elisabeth & Holmberg, Ulf (1998). *Avancerad förhørs- och intervjumethodik*. Stockholm: Natur och kultur

Dahlström, Mats, Strand Westerlund, Anette & Westerlund, Gösta (2011). *Brott och påföljder : en lärobok i straffrätt om brottsbalken*. 4., [rev.] uppl. Stockholm: Bruun

Diesen, Christian (2005). *Likhet inför lagen*. Stockholm: Natur och kultur

Diesen, Christian & Diesen, Eva F. (2009). *Övergrepp mot kvinnor och barn: den rättsliga hanteringen*. Stockholm: Norstedts juridik

Ekelöf, Per Olof & Boman, Robert (1992). *Rättegång. H. 4. 6.*, omarb. uppl. Stockholm: Norstedt

Hindberg, Barbro (2006). *Sårbara barn: att vara liten, misshandlad och försummad*. 1. uppl. Stockholm: Gothia

Holmqvist, Lena (2009). *Brottsbalken: en kommentar. Del 1, (1-12 kap.) : brotten mot person och förmögensbrotten m.m.*. 6., [omarb.] studentutg. Stockholm: Norstedts juridik

Holmqvist, Lena (2009). *Brottsbalken: en kommentar. Del 2, (13-24 kap.) : brotten mot allmänheten och staten m.m.*. 6., [omarb.] studentutg. Stockholm: Norstedts juridik

Jareborg, Nils (1995). *Straffrättens gärningslära*. (1. uppl.) Malmö: Fritzes Förlag AB

Johansson, Susanna (2011). *Rätt, makt och institutionell förändring: en kritisk analys av myndigheters samverkan i barnahus*. Diss. Lund : Lunds universitet, 2011

Kaldal, Anna, Diesen, Christian, Beijs, Johan & Diesen, Eva F. (2010). *Barnahusutredningen 2010*. Stockholm: Jure

Leijonhufvud, Madeleine & Wennberg, Suzanne (2001). *Straffansvar*. 6., [omarb.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Schelin, Lena (2007). *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*. Omarb. [utg.] Stockholm: Norstedts juridik

Schiratzki, Johanna (2002). *Barnrättens grunder*. Lund: Studentlitteratur

Seidel, Jan (1991). *Övergrepp mot barn*. Lund: Studentlitteratur

Sutorius, Helena & Kaldal, Anna (2003). *Bevisprövning vid sexualbrott*. (1. uppl.) Stockholm: Norstedts juridik

UNICEF Sverige (2008). *Handbok om Barnkonventionen*. (1. uppl.) Stockholm: UNICEF Sverige

Westerlund, Gösta (2010). *Straffprocessuella tvångsmedel: en studie av rättegångsbalkens 24 till 28 kapitel och annan lagstiftning*. 4. uppl. Stockholm: Bruun

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1978/79:67 om förbud mot aga

Prop. 1987/88:14 om ändring i brottsbalken (grov misshandel och grov stöld)

Prop. 1992/93:141 om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 1998/99:133 Särskild företrädare för barn

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

Offentliga utredningar

SOU 1998:40 Brottsoffer Vad har gjorts? Vad bör göras? Justitiedepartementet, Betänkande av Brottsofferutredningen

SOU 2000:42 Barnmisshandel. Polisens och åklagarens handläggningstider och arbetsmetoder. Delbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel

Myndighetsföreskrifter

RPSFS 2009:11 FAP 403-5 Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om förundersökning i brottmål.

ÅFS 2005:9 Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om förundersökning i brottmål.

Justitieombudsmannen

JO 3249-1995

Handböcker

Brott i nära relationer (2009). Stockholm: Rikspolisstyrelsen

Handläggning av ärenden rörande övergrepp mot barn [Elektronisk resurs] : handbok. Ny uppdaterad version (2007). Göteborg: Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum

Tillgänglig på internet 110822:

<http://www.aklagare.se/PageFiles/3455/Handl%C3%A4ggning%20r%C3%B6rande%20C3%B6vergrepp%20mot%20barn%20-%20maj%202006%20%28uppdaterad%20juli%202007%29.pdf>

Rapporter

Strategi för samverkan: kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. (2007). Stockholm: Myndigheten för skolutveckling

Tillgänglig på internet 110222:

http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9205/2007-123-31_200712331.pdf

Webbplatser

Brottsförebyggande rådets hemsida. www.bra.se. Tillgängligt 101104, kl 12:00

Övrigt

BRÅ-rapport 2000:15 Barnmisshandel. En kartläggning av polisanmäld misshandel av små barn.

Rättsfallsförteckning

NJA 1980 s. 725

NJA 1994 s. 500

NJA 2004 s. 437